

Razredno ozračje

Meštrović, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:248584>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

ANĐELA MEŠTROVIĆ

DIPLOMSKI RAD

RAZREDNO OZRAČJE

Petrinja, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
PETRINJA

PREDMET: PEDAGOGIJA

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Anđela Meštrović

Tema diplomskog rada: Razredno ozračje

MENTOR: doc. dr. sc. Marina Đuranović

Petrinja, 2016.

Zahvala:

Veliku zahvalnost, ponajprije, osjećam prema svojoj mentorici doc. dr. sc. Marini Đuranović koja mi je pomogla svojim savjetima pri izradi ovog diplomskog rada te je uvijek imala strpljenja i vremena kako bi mi objasnila nejasnoće.

Također zahvaljujem svim svojim prijateljima i prijateljicama, koji su uvijek bili uz mene i bez kojih moje studiranje ne bi prošao u sreći i zabavi. Svojem dečku zahvaljujem na strpljenju i potpori koju mi je pružao kada mi je najviše trebalo.

Posebnu zahvalnost iskazujem mojem tati koji je uvijek bio uz mene, bez obzira da li se radilo o teškim ili sretnim trenucima i koji me je kao samohrani otac naučio kako se uvijek isplati boriti za ostvarenje svojih ciljeva. Bez njegove potpore sve ovo što sam dosad postigla ne bi bilo moguće.

Velika hvala svima!!

SADRŽAJ

Sažetak	3
Summary.....	4
UVOD.....	5
1. DEFINICIJA ŠKOLE I VOĐENJA	
RAZREDA.....	6
1.1. Škola.....	6
1.2. Vođenje	
razreda.....	6
2. RAZRED.....	7
2.1. Zlostavljanje	
učenika.....	8
2.2. Mjere za suzbijanje	
zlostavljanja.....	15
3. TIPOVI VOĐENJA RAZREDA I RAZREDNO	
OZRAČJE.....	17
3.1. Tipovi vođenja	
razreda.....	17
3.2. Razredno	
ozračje.....	19
4. UČENICI I	
UČITELJI.....	22
4.1. Učenici.....	22
4.2. Učitelji.....	23
5. DISCIPLINA U	
RAZREDU.....	29
5.1. Kazne i	
nagrade.....	32
5.2. Dosada u	
razredu.....	33
6. UČENICI S TEŠKOĆAMA U	
RAZVOJU.....	36

6.1. Učenici s emocionalnim poteškoćama ili smetnjama.....	39
6.2. Učenici s poremećajem deficita pažnje (ADD) i hiperaktivnosti (ADHD).....	40
6.3. Učenici s poremećajima govorno-glasovne komunikacije.....	42
6.4. Učenici s mentalnom retardacijom.....	44
6.5. Učenici s autizmom.....	44
6.6. Učenici s oštećenjem vida ili sluha.....	45
ZAKLJUČAK.....	47
Kratak životopis pristupnika.....	48
Literatura.....	49
Izjava o samostalnoj izradi rada	
Izjava o javnoj objavi rada	

SAŽETAK

Uspješno vođenje razreda predstavlja važnu ulogu u ostvarivanju kvalitetne nastave. Od učitelja se očekuje da profesionalno ostvaruje nastavu te da s učenicima uspješno komunicira i da u slučaju poteškoća ne gubi kontrolu nad razredom već da uspješno rješava probleme unutar njega.

U radu se navode načini održavanja discipline u razredu te stvaranja ugodnog razrednog ozračja. Ugodno razredno ozračje osjeti se u razredu u kojemu učitelji imaju jasan odnos sa svojim učenicima te učenici međusobno imaju prijateljski odnos. Rezultat je učenikov pozitivan odnos prema školi i radu na nastavi. Ukoliko je razredno ozračje negativno, učenici će osjećati odbojnost prema boravku u razredu te među sobom neće razviti prijateljske odnose. Učitelj tada neće moći lako doprijeti do učenika i teže će održavati disciplinu u razredu.

Učitelji također trebaju prilagoditi gradivo svim učenicima kako bi cijeli razred mogao ostvariti željene rezultate i kako bi se spriječila pojava dosade na nastavi. Učenici često ometaju nastavu kada im je gradivo nezanimljivo i nerazumljivo, a ne žele javno priznati kako im treba pomoć.

U redovne razrede se uključuju učenici s teškoćama u razvoju kako bi im se omogućilo bolja integracija u društvo. No, zbog nedostatka vremena te opreme i didaktičkih materijala u školama, učitelji se ne mogu posvetiti takvim učenicima onoliko koliko bi to željeli. U radu se iznosi načini i metode koji pomažu učiteljima u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Asistenti mogu učiteljima pomoći u radu s takvom djecom jer oni mogu pratiti rad učenika tijekom cijelog sata i učeniku objašnjavati gradivo kada učitelji to ne mogu stići zbog ograničenog vremena i raznolikih aktivnosti na satu. Tako učenici koji imaju određene teškoće nisu u zaostatku s gradivom koje je prilagođeno njihovim sposobnostima te osjećaju zadovoljstvo i ponos kada uspiju savladati novo gradivo.

Ključne riječi: učitelj, razred, razredno ozračje, vođenje razreda

SUMMARY

A successful classroom management represents an important role in achieving the quality of teaching. From teachers is expected to professional achieves teaching and that the pupils successfully communicate with him/her and that in case of difficulties doesn't lose control of the class, but that successfully solves the problem in the classroom.

In work is present the methods of maintaining discipline in the classroom and creating a comfortable classroom climate. A pleasant classroom climate can be felt in the classroom, where teachers have a clearly relationship with their pupils and pupils with each other have a friendly relationship. The result is the pupil's positive attitude toward school and work in the classroom. If the classroom climate is negative, the pupils will feel dislike of the staying in classroom and among themselves will not develop the friendly relationships. The teacher then will not be able to reach out to pupils and more difficult will maintain discipline in the classroom.

Teachers also need to adapt the teaching lessons to all pupils so that the whole class could achieve the desired results and to prevent the occurrence of boredom in classroom. A pupils often disturb teaching when the teaching lesson uninteresting and incomprehensible, but they don't want to publicly admit that they need help.

In the regular classes can include pupils with special needs to enable them to better acceptance in society. However, because the lack of time and equipment and teaching materials in schools, teachers can't be devote pupils with special needs as much as it wanted. The paper presents the ways and methods that help teachers to work with children with special needs. Assistants can assist teachers in working with children with special needs because they can follow the work of pupil throughout the school hour and to the pupil explain the school lesson when teachers can't make it because of the limited time and the various of activities in the class. So pupils with special needs aren't far behind with school lesson that is adapted to their abilities and they feel satisfaction and pride when they manage to overcome new school lesson.

Key words: teacher, classroom, classroom climate, classroom management

UVOD

Razredno ozračje ima važnu ulogu u tome koliko će učenici željeti biti prisutni u razredu te koliko će sudjelovati u nastavi. Kako bi se stvorilo ugodno razredno ozračje potrebno je da učitelj ima dobar odnos sa učenicima u kojemu se međusobno poštuju i uvažavaju, da učenici imaju međusobne prijateljske odnose te da pomažu jedni drugima.

Učitelji na početku svoje karijere često imaju problema s time kako se trebaju postaviti prema razredu. Potrebna im je pomoć u rješavanju većih razrednih problema, savjeti o discipliniranju razreda te smjernice na koji način postupati u određenim situacijama koje utječu na cijeli razred.

U današnjim školama se u redovnim razredima pojavljuju i učenici s teškoćama u razvoju. Učiteljima je ponekad teško individualno raditi s takvim učenikom zbog nedostatka vremena, nedovoljne opreme i didaktičkog materijala u školi pa im asistent u razredu pomogne u velikoj mjeri. Ukoliko asistent primjereno radi s učenikom s teškoćama u razvoju, učenik može znatno napredovati.

U radu se u uvodnom dijelu razjašnjavaju osnovne definicije razreda i njegovog vođenja. Budući da je zlostavljanje učenika unutar i oko škole veliki problem s kojim se susreću sve škole, učiteljima će se pokušati dati svojevrsne smjernice kako postupati u takvim situacijama. U radu će se objasniti i različiti stilovi vođenja razreda te istaknuti onaj koji najbolje potiče rad i suradnju učenika na nastavi. U posljednjem dijelu se govori o djeci s teškoćama u razvoju i o djeci s različitim problemima u ponašanju te na koji način im učitelji mogu pomoći u svladavanju nastavnog gradiva.

1. DEFINICIJA ŠKOLE I VOĐENJA RAZREDA

1.1. Škola

Škola je specifična ustanova u kojoj se na organiziran i stručan način ostvaruje odgoj i obrazovanje djece, mladeži i odraslih (Vučak, 2001).

Djeca u školi stječu razna znanja te razvijaju vlastite sposobnosti, no osim toga, stječu moralne i duhovne vrijednosti. Znanja koja djeca steknu u školi su temelj za ostala znanja i vještine koje će steći u kasnijoj životnoj dobi.

1.2. Vođenje razreda

Kvaliteta nastave ovisi o čimbeniku vođenja razreda (classroom management). Prema Dittonu, presudan utjecaj na uspjeh u učenju proizlazi iz individualnih obilježja učenika, kvalitete nastave, kao i obiteljskog i izvanškolskog okruženja učenika. To se također odnosi i na nastavnu situaciju, s primarnim značenjem čimbenika vođenja razreda. Postoje različite uske ili široke definicije razumijevanja zadaće vođenja školskog razreda (Kiper i Mischke, 2008).

U uskoj definiciji pozornost se usmjerava na razmatranje i prenošenje općih pravila, prevenciju i reguliranje odstupanja u ponašanju i interveniranje u slučajevima ometanja nastave. U široj definiciji pozornost se usmjerava na cjelokupnu nastavu u smislu vođenja i upravljanja. Vođenje razreda se shvaća kao „organizacijska, pedagoška i didaktička kompetencija koja se očituje u uspješnoj organizaciji nastave, u formuliranju poticajnih zadataka, u učinkovitom korištenju vremena za učenje i u vještom postupanju sa smetnjama“ (Kiper i Mischke, 2008, 142).

Prema navedenim definicijama, pod uspješnim vođenjem razreda smatra se kada učiteljica uspješno vodi nastavu te ima zadovoljavajuću komunikaciju s učenicima od kojih dobiva povratnu informaciju, a u neplaniranim situacijama ne gubi kontrolu nad razredom nego uspješno rješava probleme.

2. RAZRED

Razred je relativno stalna radna zajednica učenika približno jednake dobi (vremenske i mentalne) i predznanja koja po zajedničkom nastavnom planu i programu pod neposrednim vodstvom nastavnika sistematski stječe obrazovanje i odgoj (Vučak, 2001).

Školski razred može se promatrati iz različitih perspektiva i uglavnom ga karakteriziraju sljedeća obilježja:

- Velik broj osoba u razredu
- Osobe se uglavnom ne poznaju
- Osobe su tijekom duljeg vremena više sati u danu u neposrednom kontaktu
- Osobama nije zadan zajednički cilj (Kiper i Mischke, 2008, 145).

Školski razred je definiran kao mjesto prethodno strukturirane socijalne interakcije gdje se specifično oblikuju razlike među generacijama. Te razlike koje postoje i u kompetenciji su određene u odnosu nastavnika i učenika. Neovisnost, postignuće, univerzalizam i specifikacija su vrijednosti koje su uvedene kao službeni sustavi normi škole. Školski razred kao skupina vršnjaka preuzima kompenzacijske zadaće, zaštitničku funkciju i zadaće socijalizacije. Kompenzacijske zadaće odnose se na ispunjavanje socijalnih i emocionalnih potreba. Zaštitnička funkcija odnosi se na zaštitu od neprestanog vrednovanja postignuća kao napada na samopoštovanje. Zadaće socijalizacije odnose se na utjecaj na vrijednosti i stavove (Kiper i Mischke, 2008).

„Školski razred kao normativno odnosno polje postavlja norme i vrijednosti glede postignuća, ponašanja, posjedovanja; razvijaju se različiti oblici samovrednovanja (s obzirom na vlastitu atraktivnost, znanje i umijeća). Prema Helmkeu školski razred ima veliko značenje za samoprosuđivanje, motivaciju i postignuće zahvaljujući svome normativnom kontekstu (razredne norme za usmjeravanje ponašanja), komparativnom kontekstu (usporedba postignuća s drugima) i afektivnom kontekstu (zadovoljstvo socijalnom situacijom“ (Kiper i Mischke, 2008, 145).

Učenici se imaju potrebu uspoređivati s drugima u razredu, a najčešće se uspoređuju po ocjenama i ponašanju. Ukoliko učenik odskoče od ostatka razreda po svome

ponašanju ili školskom uspjehu može radi toga osjećati veliko nezadovoljstvo, a postoji opasnost i da ga razred počne odbacivati jer ne pripada zadanom okviru. Učitelji tu potrebu za uspoređivanjem, ali i za pripadanjem razredu, mogu iskoristiti u slučajevima kada žele promijeniti ponašanje određenog učenika nabolje, ali mogu i putem pohvala i ohrabrivanja učenika u njima potaknuti da se maksimalno potrude oko nečega u čemu imaju poteškoća.

Školski razred je također odnosna skupina jer služi učenicima za uspoređivanje među sobom što se tiče ponašanja, postignuća te vanjskih atributa. Razredi oblikuju neformalne norme koje dovode i do vrednovanja traženih postignuća, klime za učenje i ponašanja nastavnika (Kiper i Mischke, 2008).

„Školski razred kao mjesto interakcije i nastave navodi na to da je nastava uvijek i oblik društvenog djelovanja. Procesi i rezultati učenja u razredu uklopljeni su u određene oblike komunikacije i interakcije koji utječu na postavljene standarde, spremnost za napore i postignuća, klimu i rezultate učenja. Emocionalno važni događaji u školskom razredu odnose se prije svega na suučenike, a manje na nastavnike, uspostavu prijateljstava te suparništvo i suradnju. Klaus Ulich kao obilježje nastavne interakcije navodi pomaganje – suradnju – usporedbu postignuća/natjecanje/suparništvo – težnju za priznanjem (hvalisanje, uveličavanje i umanjivanje vrijednosti)“ (Kiper i Mischke, 2008, 146).

U školskoj praksi učitelji nastoje ostvariti atmosferu u kojoj učenici samostalno rade, ali i surađuju s ostalim učenicima u razredu. Nažalost, u nekim razredima vlada natjecateljska atmosfera gdje se učenici međusobno promatraju kao suparnici te svaki učenik smatra da je on jedini u pravu. Tome može biti uzrok i sam učitelj kada, u nastojanju da poveća brzinu rada učenika, nagrađuje učenike koji najbrže riješe zadane zadatke. Nekada je dobro poticati natjecateljski duh kod učenika, ali ne treba to primjenjivati prečesto jer se inače učenici otuđe jedni od drugih i ne žele više međusobno surađivati.

2.1. Zlostavljanje učenika

Zlostavljanje i nasilje svih vrsta sve su više prisutni u našem društvu, pa tako i unutar škole, bilo da su učenici nasilni jedni prema drugima, prema nastavnicima ili da su odrasli nasilni prema učenicima (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Osim toga, postoje i slučajevi kada se učiteljice neprikladno odnose prema određenim učenicima te nad njima vrše psihičko nasilje. To može obuhvaćati: ignoriranje učenika tijekom nastave (čak i kada učenik želi nešto reći), izrugivanje učenika kada ne zna odgovoriti na neko pitanje ili riješiti zadatak, davanje nižih ocjena nego što učenik realno zaslužuje itd.

Može se naići u razredu i na fenomene poput isključivanja učenika iz skupine, stigmatiziranja učenika kao autsajdera radi nepopularnosti, drugačijeg izgleda, tjelesnog invaliditeta te mobing i proganjanje. Također vladaju i posebni odnosi među spolovima jer su učenice češće izložene verbalnoj i fizičkoj agresiji učenika nego obrnuto te su djevojčice više omiljene (Kiper i Mischke, 2008).

Crick i Grotpeter (1995, prema Đuranović i Opić, 2013), navode da agresija može biti otvorena i prikrivena. Otvorena agresija može se definirati kao tjelesna agresija koja obuhvaća: tjelesnu borbu, zlostavljanje drugih, uporabu oružja, otvoreni prkos i prkos autoritetima. Prikrivena agresija je svaki skriveni čin agresije, a on uključuje: krađu, podmetanje požara, bježanje od kuće i slično. Agresija se može podijeliti i na otvorenu i relacijsku. Otvorena agresija uključuje sva ona ponašanja čija je namjena uzrokovati štetu kroz fizičko i verbalno sredstvo, a relacijska agresija obuhvaća ponašanja koja narušavaju vršnjačke odnose.

Zlostavljanje narušava djetetov normalni razvoj, bez obzira na to u kojoj je razvojnoj fazi. Otprilike svako šesto dijete je žrtva zlostavljanja u školi. Nasilje pridonosi stvaranju nesigurnog ozračja za učenike i sve one koji rade u školi. Zlostavljanje u školi sprečava učenike da postignu dobre školske rezultate i u potpunosti razviju svoje potencijale. Prisutnost bilo kojeg oblika nasilja u školi onemogućava učitelju da u nastavi ostvari ono što želi. Nasilni učenici agresivnošću pokušavaju rješavati sukobe i sve što nije po njihovoj volji. Ako nema sukoba, a nasilje se provodi kroz dulje vremensko razdoblje nad istom osobom, onda se radi o namjernom zlostavljanju (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Zlostavljanje može biti: tjelesno, emocionalno i seksualno zlostavljanje djeteta te zanemarivanje djeteta. Ukoliko učitelj primijeti ili posumnja u neki oblik zlostavljanja učenika, dužan je slučaj prijaviti stručnoj službi škole i ravnatelju. Nepoduzimanje mjera podliježe kaznenoj odgovornosti. U zajedničkom dogovoru,

stručna služba u pisanom obliku obavještava centar za socijalnu skrb o svojim sumnjama i zapažanjima u pogledu kršenja djetetovih prava ili zlostavljanja (isto).

Field (2004, prema Đuranović i Opić, 2013) spominje antidruštveno nasilništvo kao jednu od vrsta nasilništva i opisuje ga kao isključivanje ili nasilništvo odnosa. Smatra to kao vrstom socijalne manipulacije koje je često neizravno i može biti veoma suptilno. Nasilnik može manipulirati drugima i koristeći se socijalnim ustrojem skupine može nauditi žrtvi te tako proći nekažnjeno. Ta vrsta nasilništva može se događati tjednima, mjesecima, a ponekad čak i godinama.

U oblike antidruštvenog ponašanja nasilnika ubrajamo:

- Ignoriranje žrtve ili zlostavljanje šutnjom
- Oponašanje glasa ili držanja žrtve
- Šaptanje, ogovaranje ili govorenje ružnih stvari žrtvi iza leđa
- Pisanje uvredljivih poruka
- Pokazivanje prstom, zurenje, hihotanje, smijanje, kreveljenje, podmuklo smijuckanje žrtvi i došaptavanje
- Zauzimanje prijetećeg stava
- Izolacija djeteta od društvene skupine, skupine vršnjaka ili igara, isključivanje iz razgovora (isto).

Nasilništvo kroz odnose najteže je otkriti s gledišta promatrača, a odnosi se na smanjivanje djetetova samopoštovanja ignoriranjem, izolacijom i izbjegavanjem. Ono može imati za cilj odbacivanje vršnjaka, ali i namjerno uništavanje prijateljstava (isto).

Socijalno agresivna djeca nanose štetu međuljudskim odnosima svojih prijatelja jer se oni u određenom trenutku ne ponašaju u skladu s njihovim očekivanjima i osobnim željama (isto).

Kada učitelj posumnja da je učenik zlostavljan, treba osvijestiti problem o učenikovim teškoćama roditeljima, bez navođenja vlastitih sumnji ili pretpostavki. Učitelj mora imati o svemu pisanu bilješku s detaljnijim opisom opaženog. U takvim slučajevima važna je i suradnja s liječnicima (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Također je u slučajevima zlostavljanja potrebno da učitelj surađuje sa svim stručnim suradnicima škole, ukoliko im škola to omogućuje. Pedagog može u suradnji s

učiteljicom odraditi radionice u razredu kako bi učenicima ukazao na posljedice zlostavljanja, a školski psiholog može razgovarati s zlostavljanom djecom te im pomoći da prevladaju probleme i da se nauče nositi sa situacijom.

Pošto su mediji postali važni čimbenici socijalizacije u životima djece diljem svijeta, pozornost javnosti usmjerena je na utjecaj televizije, filma, računalnih igrica i interneta na neprihvatljive oblike ponašanja sve većeg broja učenika. Djeca su izložena visokim razinama medijskog nasilja, a te razine se svakodnevno povećavaju (Bilić, 2010).

„Djeca su od najranije dobi izložena medijskom izmišljenom i nerealnom nasilju te prikazima nasilja koje se događa u realitetu.

- a) Nasilje koje se događa u stvarnom životu, a prezentira se u ozbiljnim političkim, dokumentarnim emisijama i vijestima može različito utjecati na djecu. Mlađa djeca mogu biti uznemirena slikama ratnih strahota, terorizma, umiranja i sl., a starija se boje proširivanja videnoga u njihov život. Općenito djeca koja su previše izložena televizijskim vijestima, u kojima sve više dominira stvarno nasilje, imaju tendenciju precijeniti nasilje, kriminal i sl., te percipiraju svijet kao opasno mjesto.
- b) U odnosu na vijesti djeca su više zainteresirana za različite zabavne emisije, osobito glazbene, uključujući i spotove. Nasilni sadržaji, kojima obiluju i takve emisije, mogu povećavati agresivne misli i neprijateljske osjećaje, a u njima promovirane vrijednosti mogu snažno utjecati na to kako se mladi slušatelji ponašaju.
- c) Više od polovice, filmova i drama portretira barem jedan zločin, ubojstvo, zlostavljanje. Zbog toga se pojam izloženosti djece medijskom nasilju najčešće i povezuje uz filmove, a zanemaruje se nasilje i u drugim emisijama“ (Bilić, 2010, 265).

Djeca počinju smatrati nasilje sve normalnijom pojavom zbog toga što su sve više okružena nasiljem. Na televiziji mogu vidjeti razne scene nasilja i zlostavljanja u filmovima, serijama, vijestima te čak i u raznim emisijama. Te scene prikazuju na televiziji kao nešto sasvim normalno i uobičajeno što rezultira slanjem krivih poruka djeci. Zbog toga se često može vidjeti djecu kako u igri oponašaju ono što su vidjeli na televiziji.

Sve češće se istražuje utjecaj video i računalnih igrica zbog njihove interaktivne prirode. U njima djeca aktivno sudjeluju u nasilju, a utjecaj videoigara na nasilno ponašanje je moćniji od izloženosti nasilju na TV i filmskim ekranima. Argumenti koji govore o utjecaju video i računalnih igara na djecu su: identifikacija,

nagrađivanje, primjena efikasnih tehnika učenja, cjelovitost i kontinuitet (Bilić, 2010).

- a) Identifikacija – Djeca kao pasivni promatrači televizijskih i filmskih likova mogu se i ne moraju s njima poistovjeđivati. U video i računalnim igrama aktivni sudionici donose odluke koje utječu na ponašanje lika, pa je mogućnost identifikacije jača.
- b) Nagrađivanje – Izloženost djece televizijskim ili filmskim nasilnim scenama ne nagrađuje se izravno, dok se u videoigrama agresivni postupci tako nagrađuju. Uz stalnu povratnu informaciju o napredovanju, nasilno ponašanje nagrađuje se bodovima ili verbalnim pohvalama. Pošto djeca više imitiraju ponašanja koja se nagrađuju, strahuje se da nagrađivanje nasilja u igrama može potaknuti ponavljanje sličnog ponašanja u stvarnom životu.
- c) Učenje ponavljanjem – U videoigrama učenici su usmjereni na neprestano ponavljanje obrazaca agresivnog ponašanja. Ponavljanjem istih agresivnih djela povećavaju se šanse za njihovo usvajanje i vjeruje se da u svijetu mašte mijenja kognitivne, afektivne i bihevioralne procese.
- d) Cjeloviti slijed agresivnih postupaka – učestalo se vježba u elektronskim igricama za razliku od izloženosti scenama televizijskog nasilja. U video i računalnim igrama se od igrača traži brzo donošenje odluke i planiranje akcija te provedba agresivnih operacija.
- e) Kontinuitet nasilja – Za razliku od brze izmjene nasilnih scena u filmovima i televizijskim emisijama, u igrama su djeca kontinuirano izložena nasilju i poticana na nasilne akcije. (isto)

Djeca koja previše vremena provode za računalnim igricama počinju s vremenom gubiti svijest što je igrica, a što stvarnost. Ona smatraju kako sve probleme i teškoće u stvarnosti mogu riješiti na jednaki način kao i u računalnim igricama. Zbog toga počinju biti sve agresivniji prema drugima, a da toga nisu ni svjesni. Tako u određenim situacijama mogu fizički nasrnuti na nekoga, a to sve pod opravdanjem kako to rješavaju u igrici na identičan način.

Djeca koja su izloženija medijskom nasilju u ranoj školskoj dobi kasnije su verbalno, fizički i relacijski agresivnija. Autori su zaključili da će djeca školske dobi, učestalo

izlagana medijskom nasilju, kasnije biti neprijateljski nastrojena prema drugima. (isto)

Rezultati provedenog istraživanja potvrdilo je povezanost između učestalosti gledanja televizije i igranja videoigrica, te prisutnosti nasilnih sadržaja u njima s direktnim i indirektnim agresivnim postupcima učenika prema vršnjacima. Učenje po televizijskim, često nasilnim modelima, koje se osnažuje porukama da su nasilni postupci dopušteni i profitabilni, može potaknuti njihovo prenošenje u stvarni život i utjecati na formiranje nasilnih stavova i navika djece. Zbog interaktivnosti, aktivnog učenja i konkretnog nagrađivanja agresivnih postupaka u video i računalnim igricama upozorava se na promjenu gledišta o nasilju, bešćutnost za patnje drugih i povećanu vjerojatnost za nasilno ponašanje prema vršnjacima. Stoga je važno razvijati edukativne intervencije koje pomažu da se preveniraju loši utjecaji i minimiziraju štetni učinci. (isto)

Zbog brzog tehnološkog razvoja, učenici upotrebljavaju brojne komunikacijske alate da bi se zlostavljački ponašali, pa se virtualno zlostavljanje prepoznaje kao još jedan oblik zlostavljanja u školama. Postoje više vrsta virtualnog zlostavljanja, a najčešće su: seksualno zlostavljanje, širenje glasina, zbunjivanje i postavljanje zlonamjernog sadržaja. Shariff (2008) definira virtualno zlostavljanje kao izražavanje prijetnji drugima i njihovo ponižavanje ili slanje fotografija i kratkih poruka seksualnog sadržaja s pomoću tehnologije. U toj je definiciji istaknuta seksualna dimenzija. Seksualno zlostavljanje preko interneta znači razmjenu SMS poruka seksualnog sadržaja, slanje ili primanje golišavih fotografija putem SMS poruka, kao i njihovu razmjenu s drugim osobama. Širenje glasina obuhvaća i neprekidno telefoniranje ili namigivanje nekome, snimanje svog glasa i njegovo prosljeđivanje nekome, kreiranje mrežne stranice s ponižavajućim komentarima o nekome, pogrešno usmjeravanje informacija o nekome putem elektroničke pošte i vrijeđanje drugih osoba u sobama za chatanje. Samostalno ili grupno zbunjivanje nekoga također spada pod virtualno zlostavljanje te postavljanje zlonamjernog materijala u virtualni prostor, s pomoću komunikacijskih instrumenata koji se stalno koriste namjerno i agresivno prema drugim osobama. (Deniz, 2015)

Djeca često znaju nekoga zlostavljati preko tehnologije jer smatraju kako ih se ne može razotkriti tim putem. Tako čine razne radnje s pomoću tehnologije kojima vrijeđaju i ponižavaju određenu osobu, s ciljem da ju povrijede i/ili razljute.

Virtualno zlostavljanje omogućuje zlostavljaču skrivanje osobnog identiteta te lako izricanje riječi koje inače ne bi upotrijebio. Zbog toga je teško bilo koga optužiti za zlostavljanje. Virtualno zlostavljanje nije ograničeno na neki određeni prostor. Prema Li (2007, prema Deniz, 2015), učenike ne zlostavljaju vršnjaci samo u školi već i izvan škole.

Osobe izložene virtualnom zlostavljanju imaju psihičke probleme, koji ukazuju na: nedostatak samopoštovanja, tjeskobu, razočaranje, strah od škole, neuspjeh u školi, usamljenost, uznemirenost, depresiju i sklonost samoubojstvu (Deniz, 2015).

Zlostavljane osobe se ustručavaju ikome povjeriti iz straha da će se zlostavljanje pogoršati, pa se povlače u sebe. Zbog toga je nužno s njima razgovarati, ali ne smije se vršiti pritisak na njih kako se ne bi postigao suprotan efekt – da se osoba još više zatvori u sebe.

Mjere koje se poduzimaju protiv onih koji zlostavljaju moraju biti:

- Trenutne, odmah pošto se zlostavljanje dogodi ili je otkriveno
- Jasno vezane uz konkretan slučaj – da učenik vidi vezu uzroka i posljedice
- Pravedne (ne ići nasiljem na nasilje)
- Razvojno primjerene (nisu isti postupci primjereni za učenike 1. i 4. razreda). (Rađenović i Smiljanić, 2007, 95)

Kada učenici vide kako se nasilje u razredu, ali i u školi ne tolerira te kako se svi zlostavljači kažnjavaju bez iznimke, počat će se osjećati sigurnijima i neće olako krenuti sa zlostavljanjem drugih učenika jer će biti svjesni kako će biti kažnjeni.

Djeca koju vršnjaci zlostavljaju, odrastaju usamljena i uplašena. Pate i osjećaju se nesigurno te katkad misle da nešto s njima nije u redu. Ponekad vjeruju da su sama kriva za to što im se događa (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Učenici koje netko zlostavlja obično reagiraju na dva načina:

- Povuku se u sebe, osamljeni su, nemaju mnogo prijatelja, pasivni su i prestrašeni
- Agresivni su, izazivaju, provociraju, nezadovoljni su, teško sklapaju prijateljstva. (Radenović i Smiljanić, 2007, 95)

2.2. Mjere za suzbijanje zlostavljanja

Ukoliko učenik povjeri učitelju da je zlostavljano od drugih osoba, učitelj će pružiti potporu i surađivati s učenicom te roditeljima. Točno će utvrditi što se dogodilo ili događa, a cilj intervencije mora biti zaustavljanje takva ponašanja. Razgovarat će o incidentu odvojeno s nasilnikom i žrtvom, a također će obavijestiti i uključiti roditelje nasilnika i žrtve kako bi spriječili dalje nasilničko ponašanje i zastrašivanje. U slučajevima kad informaciju o zlostavljanju učitelj dozna od nekog drugog, sam mora procijeniti kako će postupiti, vodeći pritom računa o zaštiti učenika (Radenović i Smiljanić, 2007).

Važno je napraviti razredne mjere protiv nasilništva, istaknuti ih na vidljivo mjesto i dosljedno ih primjenjivati. Također je bitno jačati i stalno podržavati ideju zajedništva, tako da učenicima razred postane velika obitelj u kojoj imaju sigurnost i podršku. Uvijek treba nastojati pohvaliti razred zbog pozitivnog ponašanja i pridržavanja pravila. Učenike treba uključiti u određivanje mjera za pojedina neprihvatljiva ponašanja. Učitelj treba ohrabrivati prijavljivanje zastrašivanja i nasilnog ponašanja te osigurati ozračje u kojemu to mogu učiniti bez straha. Ne smije se savjetovati učenicima da se ne obaziru i da se sami suočavaju sa zastrašivanjem i nasilnim ponašanjem. Učenici nikako ne smiju prihvaćati nepoželjno ponašanje kao šalu ili dio odrastanja. Također je korisno osmišljavanje grupa i aktivnosti kojima bi se manje popularni i povučeniji učenici izvukli iz socijalne izolacije (isto).

Ukoliko učitelj ostvari atmosferu u razredu da se učenici osjećaju kao dio obitelji, onda će se učenici međusobno poštovati i uvažavati te će se svi razredni problemi zajednički rješavati na miran način.

Mayer, Salovey i Caruso (2004, prema Krulić i Velki, 2014.) utvrdili su na temelju rezultata niza istraživanja kako se pojavljuje jedinstven obrazac odnosa nasilnog ponašanja i emocionalne inteligencije. Što je viša razina emocionalne inteligencije, manje je nasilnog ponašanja i drugih problema u ponašanju. Pošto se emocionalna inteligencija odnosi na sposobnost prepoznavanja značenja emocija i njihovih veza te

korištenja emocija kao temelja razumijevanja i rješavanja problema, pretpostavlja se da će pojedinci koji imaju razvijenu emocionalnu inteligenciju pribjegavati mirnijem rješavanju sukoba i izbjegavati izražavanje agresije.

Učenici s razvijenom emocionalnom inteligencijom mogu razumjeti osjećaje drugih osoba i zbog toga znaju što može nekoga povrijediti i do koje granice mogu ići u sukobima. Tako su sposobni riješiti sukobe na miran način jer znaju što je potrebno reći kako bi se došlo do rješenja. Također znaju kada se treba povući na vrijeme iz situacije koja bi mogla prerasti u agresiju.

Istraživanja su pokazala da djeca kod kojih su sposobnost upravljanja emocijama, sposobnost zauzimanja tuđe perspektive te sposobnost prepoznavanja i razumijevanja osjećaja razvijene u većoj mjeri bolje se snalaze u teškim socijalnim situacijama. Stoga ne čudi pretpostavka da se razvojem emocionalne inteligencije u školama pridonosi smanjenju nasilja i razvoju učinkovite prilagodbe i kvalitete vršnjačkih odnosa (Krulić i Velki, 2014.).

Rezultati istraživanja ukazuju na postojanje statistički značajne povezanosti između emocionalne inteligencije i stupnja počinjenog i doživljenog nasilja. Statistički značajnija povezanost utvrđena je za počinjeno nasilje. S obzirom da se za nasilnike često navodi kako su impulzivni, neosjetljivi na osjećaje drugih i nedovoljno razvijenih socijalnih vještina, potrebno je raditi na razvijanju emocionalne inteligencije u školama. Prevencijski programi bi se trebali usmjeriti na razvoj emocionalne inteligencije kod djece. Rezultati također ukazuju na potrebu za utvrđivanjem jasnog uzročno-posljedičnog odnosa između emocionalne inteligencije i doživljenog nasilja. Nisu sve sposobnosti u okviru emocionalne inteligencije jednako važne za vršnjačko nasilje. Najvažnijima su se pokazale sposobnost regulacije i kontrole negativnih emocija te percepcija i procjena emocija. (isto)

3. TIPOVI VOĐENJA RAZREDA I RAZREDNO OZRAČJE

„Pojam razreda treba razlikovati od pojma razrednog odjela. Nekada se razred poklapa s razrednim odjelom (kada je mali broj učenika), a nekada u jednom razredu može biti više razrednih odjela (npr. 2.a, 2.b, 2.c...). Stoga se razred odnosi na godinu školovanja (vremenski pojam), a razredni odjel na prostor (prostorni pojam) u kojem skupina učenika stječe obrazovanje i odgoj“ (Vučak, 2001, 56).

3.1. Tipovi vođenja razreda

Školski razred je socijalna tvorevina na čije razredno ozračje znatno utječe stil nastavnikova vođenja. Odnosi u razredu ovisni su o načinu ponašanja i hijerarhijskom položaju učenika, fenomenima poput simpatija i antipatija, nadmetanja, suparništva i suradnje te o ostalim činiteljima. Pod vođenjem se smatra osobni utjecaj na tuđe ponašanje radi ostvarenja ciljeva. Ciljevi mogu biti: zajednički rad, donošenje odluka ili pronalaženje pravila ponašanja. Zadaća vođenja je usmjeravanje koje vodi ciljevima i podupiranje unutarnje povezanosti skupine (Kiper i Mischke, 2008).

Andreas Helmke (1992, prema Kiper i Mischke, 2008, 151) navodi tri dimenzije uspješnog, dakle učinkovitog vođenja razreda:

- Rijetko ometanje nastave, vidljivo po broju nastavnikovih postupaka radi osiguranja discipline tijekom nastave
- Učinkovitost sustava pravila u razredu, utvrđena kao učinkovitost pravila ponašanja učenika
- Rješavanje disciplinskih smetnji, operacionalizirano u nastavnikovu postupanju prema ometanjima nastave.

Franz E. Weinert (1998, prema Kiper i Mischke, 2008), navodi da je u koncepciji vođenja razreda bitno motivirati i disciplinirati, odnosno učitelj treba imati sposobnosti da učenike nekog razreda motivira da se što dulje i intenzivnije koncentriraju na nužne aktivnosti učenja te da nastavu oblikuje sa što manje ometanja ili da smetnje koje se pojave brzo i učinkovito riješe.

Kako bi se riješio problem ometanja nastave, učitelji u školama imaju praksu s učenicima sastavljati razredna pravila koja određuju pravila ponašanja tijekom

nastave, ali i izvan nje te razred zajednički odlučuje kako riješiti konkretne probleme i teškoće ukoliko se oni pojave.

U studiji o osnovnoj školi Weinerta i Helmkea (prema Kiper i Mischke, 2008) su navedena obilježja optimalnih razreda i utvrđena su sljedeća načela:

- Nastava je osobito jasno i dobro strukturirana
- Vođenje razreda učinkovito je i strogo
- Nastavnici razmjerno često potiču i ohrabruju aktivnosti učenika vezane za zadatke
- Odabiru se varijabilni oblici nastave
- Ako je potrebno, nastavnici nude individualnu potporu.

T. W. Phelan i S. J. Schonour razlikuju četiri temeljna stila rada s učenicima: autoritaran, popustljiv, distanciran i autoritativan stil (Phelan i Schonour, 2006).

Autoritaran stil učitelja je takav da učitelj previše burno reagira na svako neprihvatljivo ponašanje i rijetko kada pruža podršku, ohrabrenje i toplinu. Autoritaran učitelj povišenim glasom traži pozornost od svojih učenika te mnogo traži i očekuje od razreda. Kada učenici ne slijede upute, učitelj reagira šokiranošću i ljutnjom, a dobra strana toga stila je da učenici slušaju učitelja bez pogovora.

Zbog takvog pristupa učenicima, učitelj se ne može zbližiti s razredom te mu se učenici neće obratiti čak i ako imaju problema.

Popustljiv stil učitelja je takav da učitelji žele da ga učenici vole, žele pomoći, vrlo su topli i puni podrške, ali nisu vješti u postavljanju granica. Popustljivi učitelji su usmjereni na trud, a premalo inzistiraju na kvaliteti rezultata učeničkog rada. Ometajuće i iritirajuće ponašanje naprosto ignoriraju ili slabo reagiraju, blagim ukorom ili zamolbom. Rezultat tog pristupa je najčešće gubitak discipline u razredu.

Distanciran stil je takav da učitelji ne teže ni toplini ni zahtjevnosti. Učenici ne dobivaju emocionalnu podršku od učitelja niti su im određena čvrsta pravila discipline. Ponekad je takav stil posljedica manjka energije uzrokovanog fizičkom bolešću ili depresijom. Posljedica tog stila je da se učenici povlače u sebe jer ne dobivaju nikakvo pozitivno potkrjepljenje, a neki od njih mogu pogoršati ponašanje kako bi privukli učiteljevu pozornost.

Autoritativan stil je takav da učitelj zadržava pozitivan, ljubazan i podržavajući odnos sa svojim učenicima, ali i održava disciplinu u razredu. Zbog disciplinskog plana pomoću kojeg učitelj održava red u razredu, učenici vjeruju učitelju te ga poštuju. Učenici su svjesni što učitelj od njih očekuje, kakve su posljedice neposlušnosti, te su svjesni njegove dosljednosti. Učitelj može pratiti pozitivno napredovanje i razvoj učenika, a učenici se osjećaju sigurno i sposobno.

Ovakav stil je najbolje primjenjivati radi toga što učenici poštuju i slušaju učitelja, ali imaju i povjerenja u njega jer imaju dobru komunikaciju s njim.

3.2. **Razredno ozračje**

Školsko ozračje uključuje spektar odnosa između vodstva škole, učitelja, učenika i svih zaposlenih u školi. To je splet čimbenika koji školi daju njezinu kulturu, njezin poseban način djelovanja. Kultura škole najviše ovisi o ravnatelju škole, nastavnicima i stručnim suradnicima. Ostali zaposlenici škole također trebaju obavljati svoje poslove i tako pridonositi razvoju školskog ozračja (Vučak, 2001).

Halpin i Croft (1966, prema Domović, 1997.) u svojoj studiji sugeriraju da otvorena klima može biti bolji prediktor učinkovitosti škole od mnogih drugih koji se koriste u obrazovanju. Istraživanja u kojima je korišten koncept otvorene-zatvorene klime, pokazala su da je otvorena školska klima povezana s povjerenjem, odnosno da nastavnici imaju više povjerenja u ravnatelja i kolege što je klima otvorenija. Tarter, Hoy i Kottkamp pokazali su da ravnatelji u otvorenim školama stvaraju više osjećaja privrženosti školi. Također je utvrđena veza između školske klime i percipirane školske efektivnosti.

„Istraživanja u kojima je korišten koncept organizacijskog zdravlja pokazala su da u zdravim školama postoji visok stupanj povjerenja u ravnatelja, kolege i samu organizaciju. Zdravlje je također povezano s osjećajem privrženosti školi te pozitivno korelirano s postignućem na testovima. Ukratko, klimu zdravih škola karakteriziraju mnoge osobine naglašene u literaturi o efektivnim školama: uredna i ozbiljna okolina, vidljivo nagrađivani akademski uspjeh, utjecajan ravnatelj koji prilagođava svoje ponašanje zahtjevima situacije, kohezivnost koja se temelji na međusobnom povjerenju i visoki, ali ostvarljivi ciljevi“ (Domović, 1997, 61).

Frederick Lunenberg (1983, prema Domović, 1997) utvrdio je da je učenička percepcija humanističke školske klime pozitivno povezana s njihovom motivacijom, orijentacijom na zadatak, rješavanjem problema i ozbiljnosti u učenju. Također su Lunenberg i Schmidt (1989., prema Domović, 1997) pronašli negativan odnos između nadzora i percepcije kvalitete školskog života učenika, što potvrđuje povezanost između pozitivne percepcije kvalitete školskog života i visokog postignuća učenika.

Pod razrednim ozračjem smatraju se obilježja društvene okoline u školskom razredu. Ozračje ovisi o tome kako se nameću zahtjevi za postignućima, kako se obavlja društvena kontrola te koji se odnosi u školskom razredu razvijaju između učitelja i učenika (Kiper i Mischke, 2008).

Kako bi se ostvarilo ugodno razredno ozračje bitno je ostvariti dobar i jasan odnos između učitelja i učenika te podržavajući i prijateljski odnos među učenicima u razredu.

Temeljni čimbenici razrednog ozračja su: učiteljeva podrška, kohezivnost razreda, ispitna anksioznost i učenikovo opterećenje nastavom (Jurčić, 2006).

Preopterećenje učenika školskim obvezama moguće je umanjiti tako što je nužno: trajno prilagođavati oblike, metode, sredstva i sadržaje dobi i mogućnostima učenika, izbjegavati zadavanje mnogo domaće zadaće, timskim radom povezivati nastavne predmete, izabirati najvažnije iz udžbenika, razvijati prihvatljive uvjete življenja i rada u školi i u obiteljskom domu, ostvarivati konstruktivnu suradnju roditelja i škole u vezi s otklanjanjem učenikove preopterećenosti i slično. (isto)

Provedeno istraživanje je pokazalo kako postoji statistički značajna razlika prema tipu škole, pri čemu je opterećenje nastavom veće za učenike prigradskih škola u odnosu na učenike gradskih škola. Također postoji statistički značajna razlika prema spolu ispitanika, pri čemu je opterećenje nastavom veće za dječake u odnosu na djevojčice. (isto)

Prema dosadašnjim istraživanjima pozitivno razredno ozračje povezano je s obrazovnim rezultatima kao što su bolji akademski uspjeh, konstruktivni procesi učenja i smanjeni emocionalni problemi. Istraživanja su također pokazala da

razredno ozračje može biti negativno i toksično te povezano s neželjenim rezultatima (Ivanković i Rijavec, 2012).

Učenik u razredu prema učitelju razvija određen odnos na koji utječu: roditeljski dom, učitelj, razred, škola i okruženje. O njihovim utjecajima ovisi i uspješnost učenika u nastavi (Vučak, 2001).

Učenici često znaju prema učiteljima imati predrasude radi toga što čuju komentare svojih roditelja o učiteljima, pa se i oni tako počinju odnositi prema njima u školi. Ukoliko učenik ne ostvari uspjeh kakav su priželjkivali, upustit će se čak i u sukob sa učiteljem te mu izreći stvari koje su čuli kod kuće od roditelja.

Razredno ozračje kvalitetno razvija onaj učitelj koji može izravno utjecati na svoje riječi i postupanje u komunikaciji s učenicima te na izbor komunikacijskih signala kod učenika, povećavajući pritom zadovoljstvo i učenika i samog učitelja (Vučak, 2001).

Podržavajuće razredno ozračje potiče učenike na učenje, a učitelje na djelotvorno i kreativno poučavanje jer priroda komunikacije i interakcije određuje kvalitetu odgojno-obrazovne okoline zbog pojačanih posljedica na pojedina ponašanja. (Jurčić, 2006).

Ukoliko učenici osjete kako ih učitelj podržava, dobivaju volju za većim trudom kako bi maksimalno iskoristili svoje mogućnosti, a učitelj također može povećati očekivanja od razreda te im zadavati kreativne zadatke i grupne projekte.

Aspekt razredne dinamike predstavlja i međusobni odnos učenika u razredu, koji aktivno komuniciraju, stvaraju vlastite norme i odnos s učiteljem. Unutar formalne razredne strukture učenici ostvaruju niz neformalnih odnosa. Ti su odnosi među vršnjacima nužni za normalni socijalni razvoj učenika, a pružaju im mogućnost zasnivanja ravnopravnoga odnosa, susret s vrijednostima i razmišljanjima različitim od onih u obitelji te omogućuju socijalnu usporedbu i razvijanje slike o sebi. Uspoređujući se s vršnjacima, stvaraju sliku o svojim sposobnostima, o sebi, a kroz komunikaciju uče se prilagodbi i snalaženju u društvu. Zajedničkim rješavanjem problema doživljavaju emocionalnu sigurnost i podršku (Božić, 2015).

4. UČENICI I UČITELJI

4.1. Učenici

Učenik je osoba koja uči i taj pojam obuhvaća djecu i mladež, ali i odrasle osobe. Učenje je aktivnost kojom čovjek mijenja svoje ponašanje. Učenici s učiteljem i nastavnim sadržajem čini osnovne činitelje nastave. Stjecanje znanja, umijeća i navika, razvijanje sposobnosti i odgojnih vrednota učeniku je omogućeno zbog odnosa koji u nastavi ostvaruje s učiteljem i nastavnim sadržajima. Učitelj vrši značajan utjecaj na učenika i o stilu učiteljevog utjecaja, o načinu poučavanja, o kvaliteti pripreme nastavnih sadržaja i njihovih prezentiranja učenicima, o stvaranju ugone i zadovoljstva u nastavnom procesu, o suradničkom odnosu, o načinu praćenja i ocjenjivanja postignuća učenika, o razvijanju uzajamnog poštovanja, o razvijanju osjećaja odgovornosti u izvršavanju učiteljskih obveza, ovisi kvaliteta usvojenih znanja, sposobnosti, stavova kod učenika, a time i kvaliteta rada učitelja (Vučak, 2001).

Razvijanju učenika najviše pridonose sociološki oblici samostalnog rada učenika u nastavi: individualni oblik, grupni oblik i rad u paru i tako se ostvaruje aktivno učenje. Aktivno učenje su aktivnosti u kojima se učenicima osigurava visok stupanj samostalnosti i nadzora nad organizacijom, tijekom i smjerom aktivnosti. Takve aktivnosti obuhvaćaju rješavanje problema i istraživački rad, a mogu se individualizirati (prošireno istraživanje ili projekt) ili proširiti u suradnju (rasprava, dramatizacija ili suradnički projekti). Učenici tako razvijaju samostalnost, ublažavaju individualne razlike među njima, usvajaju nastavne sadržaje vlastitim tempom tj. ovisno o svojim mogućnostima i sposobnostima. (isto)

U grupnom obliku rada kroz različite zajedničke aktivnosti učenika razvija se natjecateljski duh, učenici su u izravnom odnosu prema nastavnim sadržajima i na određenoj razini ostvaruje se individualizacija nastave. (isto)

Također svi učenici unutar grupe mogu doći do izražaja tako što svaki učenik radi onaj dio zadatka koji mu leži, a slabiji učenici mogu izvršiti uspješno zadatak uz pomoć grupe te si tako povećati samopouzdanje radi obavljenog zadatka.

Rad u paru pridonosi samostalnom stjecanju znanja i povećanju aktivnosti učenika u tom stjecanju. To je oblik rada u kojem dvoje učenika rješavanjem nekih zadataka,

vježbanjem, pisanjem domaće zadaće i drugim aktivnostima samostalno stječu znanje. Pritom oni analiziraju zadatak, sučeljavaju mišljenja i argumente te pronalaze odgovore za rješavanje zadatka što pridonosi razvoju intelektualnih i ostalih snaga učenika. (isto)

Također u parovima mogu biti bolji učenici sa slabijim učenicima kako bi im pomogli pri rješavanju zadatka, a time će slabiji učenici steći samopouzdanje radi obavljenog zadatka oko kojeg učitelj nije bio nužno potreban.

4.2. Učitelji

Nastava je najorganiziraniji oblik odgoja i obrazovanja. Učitelj je osoba koja izvodi nastavu. On se osposobljava za prenošenje dijela ljudskog iskustva (ponajprije znanja) na učenike (Vučak, 2001).

„Razredništvo je nezaobilazni dio poslova učitelja, koji su zakonski regulirani i obvezni“ (Rađenović i Smiljanić, 2007, 9).

Učitelji razredne nastave održavaju nastavu i učenike poučavaju novim znanjima te u njima usađuju estetske, duhovne i moralne vrijednosti koje su bitne sastavnice odgoja te vode pedagošku dokumentaciju o svemu što se događa u školi. Također jednom tjedno na satu razrednog odjela s učenicima obrađuju pojedine teme koje su važne za razredno ozračje i zajednički s učenicima rješavaju probleme u razredu.

Zakon o osnovnoj školi iz 1964. g. propisuje da razrednik vodi i obavlja pedagoške i administrativne poslove odjeljenja, a dužan je i jedan sat u svom razrednom odjelu neposredno raditi s učenicima. Razredniku se u razrednoj nastavi priznaju dva sata. *Nastavni plan i program* iz 2006. g. propisuje jedan sat razrednika na tjedan u kategoriji ostalih oblika neposrednoga odgojno-obrazovnog rada (Rađenović i Smiljanić, 2007).

„*Upute o zaduživanju učitelja i stručnih suradnika u osnovnim školama* temelje se na *Zakonu o osnovnom školstvu*, a definiraju zaduživanje učitelja neposrednim odgojno-obrazovnim radom s učenicima, pa je tako za razredništvo određeno:

Količina rada razrednika u poslovima razrednika iznosi 4 sata tjedno i to:

- a) Dva sata neposrednoga odgojno-obrazovnog rada s učenicima (sat razrednika utvrđen nastavnim planom i sat ostaloga neposrednoga odgojno-obrazovnog rada s učenicima)
- b) Dva sata ostalih poslova razrednika

Poslovi neposrednoga odgojno-obrazovnog rada razrednika ulaze u tjednu obvezu neposrednoga odgojno-obrazovnog rada“ (Rađenović i Smiljanič, 2007, 11-12).

Ponekad se čini kako jedan sat razrednoga odjela tjedno nije dovoljno da se s učenicima kvalitetno odradi neposredni odgojno-obrazovni rad te da se riješe svi razredni problemi. U današnje vrijeme zbog brzog životnog tempa učenici katkad jedino u školi usvajaju odgojne vrijednosti jer roditelji zbog poslova nisu u mogućnosti s njima raditi. Stoga nije čudno što neke stvari koje se tiču odgoja učenici nauče tek u školi od učitelja zbog čega osjećaju veliki ponos i radost.

Stoga se osposobljenost nastavnika, u osnovi, odnosi na:

- stručnu dimenziju (poznavanje dijela ljudskog iskustva)
- pedagoško-psihološku dimenziju (poznavanje zakonitosti prenošenja i usvajanja iskustva)
- opću dimenziju (posjedovanje određenog stupnja opće kulture i socijalne prilagodbe) (Vučak, 2001).

Stručna i pedagoško-psihološka osposobljenost, uz odgovarajuću razinu opće kulture i socijalne prilagodbe, osnovne su odrednice zanimanja učitelja. Uspješnost učitelja u nastavi ovisi o razini njegove stručne i pedagoško-psihološke osposobljenosti jer, o izboru oblika, sadržaja, sredstava, metoda, stila rada učitelja ovisi i aktivnost učenika i njihova uspješnost u stjecanju novih znanja, umijeća, stavova i razvoja sposobnosti (Vučak, 2001).

Primjenom odgovarajućih oblika, sadržaja, sredstava i metoda učitelji u učenicima pobuđuju zanimanje za ono što se obrađuje te oni lakše usvajaju novo gradivo i uspješnije primjenjuju to znanje u praktičnom radu.

U razrednoj komunikaciji značajna je uloga učitelja, i to kao uzora učeniku, jer učenik oponašajući učitelja usvaja interakcijske i komunikacijske modele ponašanja. Učitelj bi toga trebao biti svjestan, i zato bi trebao primjenjivati takve oblike

ponašanja koje bi učenik mogao neposredno oponašati te na taj način usvajati pozitivne modele socijalnog ophođenja. Učiteljevo ponašanje mora učeniku biti i emocionalno privlačno jer će se jedino snagom emocionalne privlačnosti moći nametnuti učeniku kao uzor (Bratanić, 1991).

Od učitelja se očekuje: da budu ljubazni, da promatranjem i uživljavanjem nastoje otkriti i zadovoljiti potrebe svakog učenika, da se ne ljute na pojedinca i na razred nego na situaciju i akciju, da ne grde učenike jer to potiče stvaranje otrovne atmosfere, da prihvaćaju svakog učenika, da ne budu okrutni jer nije dopušteno kažnjavanje i nanošenje boli po vlastitoj želji, da ne dovode učenika u neugodne situacije jer u odgajanju učenika ne pomaže iznošenje njegovih mana, čak i kada učenik pravi pogreške (Jurčić, 2006).

Uspješniji učitelji u svom ponašanju:

- Češće izražavaju spremnost da budu prilagodljivi te da svoje oblike utjecaja usklađuju s postojećom situacijom
- Pokazuju sposobnost da percipiraju i doživljavaju učenika s njegove točke gledišta
- Stil podučavanja prilagođavaju vlastitoj ličnosti
- Voljni su unositi inovacije u svoj rad i pronalaziti nova rješenja
- Vješti su u postavljanju pitanja
- Dobro poznaju svoj predmet i područja koja su s njim povezana
- Pripremaju se za ispite
- Učenicima pomažu u učenju
- Razmišljaju o stavovima koji se cijene
- U podučavanju koriste razgovor protkan veselošću i humorom (Bratanić, 1991)

Prema navedenom, može se reći kako su svojstva uspješnih učitelja: fleksibilnost, empatičnost, personaliziran stil, kreativnost, komunikativnost, stručnost, savjesnost, odgovornost, osjetljivost, ležernost te smisao za humor. (isto)

Ispitivanja su pokazala da uspješni učitelji imaju povoljnije mišljenje o svojim učenicima, o demokratskom stilu vođenja, o svojim kolegama i pretpostavljenim.

Uspješniji učitelji skloniji su boljim kontaktima s drugim osobama, a njihove su procjene drugih općenito povoljne i pozitivne. (isto)

Osobine učiteljeve ličnosti i kvalitete njegova rada koje u većoj mjeri utječe na stvaranje klime u kojoj se odvija učenje koje dovodi do unutarnjih promjena su:

1. Suočavanje s problemom
2. Predstavljanje sebe onakvim kakav doista jest
3. Bezuvjetna naklonost
4. Razumijevanje učenika s njegove točke gledišta
5. Doživljaj učenika (isto)

U današnje vrijeme učenici u školu i nastavu dolaze: s povećanim individualnim razlikama (intelektualne, predznanje, motivacija...), iz obiteljskih domova u kojima je povećana obrazovna razina roditelja (što ima utjecaja na obrazovanje i razvoj njihove djece), iz okruženja na kojeg sve snažnije utječu ekonomski uvjeti, mediji, uvjeti školovanja, ulica te životna stvarnost općenito (Vučak, 2001).

„Pribavljanju „životne putovnice“ vodi ona nastava, ono obrazovanje, koje se mora organizirati oko četiri temeljna tipa učenja koji će, cijelog nečijeg života, na neki način biti potpornji znanja. To su: učiti znati, odnosno svladati instrumente razumijevanja; učiti činiti, kako bi se moglo kreativno utjecati na svoje okružje; učiti zajedno živjeti, kako bi se sudjelovalo i surađivalo s drugim ljudima u svim ljudskim aktivnostima; i učiti biti, nužan korak koji proizlaze iz prethodna tri“ (Vučak, 2001, 70).

U takvom ozračju, učenicima se pruža veća šansa za istraživanje, rješavanje problema, izradu jednostavnijih projekata, utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza i odnosa, ostvarivanje ciljeva i zadataka nastave u prirodnim uvjetima, školskom vrtu, učeničkoj zadruzi, školskom dvorištu, na izletu, a manje u zatvorenom prostoru škole. Time će učitelj sve više ostvarivati nastavne sadržaje u skladu s individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika (Vučak, 2001).

Učenicima je ponekad zanimljivije neko gradivo obrađivati putem samostalnog istraživanja unutar svoje okoline nego klasičnom nastavom u školi, zbog čega učitelji trebaju organizirati zadatke za učenike pomoću kojih će oni razvijati samostalnost i

kreativnost u rješavanju nekog zadatka. Tako će se učenici u razredu međusobno povezati i više surađivati.

Učitelj-profesionalac suradnik je i voditelj učenika u stjecanju znanja, umijeća, stavova, razvoja sposobnosti, iskustva i kulture. Njega zanima kvaliteta rada u nastavi, zbog čega svoj rad stalno poboljšava, unapređuje i inovira. William Glasser navodi šest uvjeta kvalitetnog rada u nastavi: razredna sredina mora biti ugodna i poticajna, od učenika treba tražiti da rade isključivo nešto korisno, od učenika se uvijek traži da rade najbolje što mogu, od učenika se traži da ocjenjuju i poboljšaju svoj rad, kvalitetan rad uvijek godi i kvalitetni rad nikad nije destruktivan (Vučak, 2001).

Učitelji koji kvalitetno odrađuju svoj posao neprestano proučavaju kako svoj rad poboljšati i time nastavu unaprijediti te u učenicima pobuđuju želju da se maksimalno trude u svome radu pri čemu oni ostvaruju željene rezultate.

„U takvom razvoju nastavnog ozračja nastavnik promiče: suradnju, jer suradničkim učenjem „učenici stječu moć“; voditeljsko upravljanje, a ne šefovanje; demokratske i humane odnose u učionici i izvan nje. Za takvo promicanje potrebna mu je visoka razina stručne i pedagoško-psihološke osposobljenosti, opće kulture, socijalne prilagodbe, jer kvalitetan rad u nastavi ovisi, prije svega, o nastavniku“ (Vučak, 2001, 71).

Uloga „učitelja-voditelja“ je u funkciji razvoja učenikovih potencijala jer se temelji: na prepoznavanju učenikovih individualnih potreba i mogućnosti u učenju, na potpori učenikovih aktivnosti, na smirenosti i strpljenju, na komunikaciji, na optimističnom očekivanju, u težnji da bude dio razreda i slično (Jurčić, 2006).

Metode rada učitelja očituju se: u održavanju učenikove pozornosti u nastavnim događanjima, tj. u „osjećaju“ za sve ono što se događa u razredu i u potrebi odgovarajućega reagiranja te trajnom učenikovu zanimanju za sudjelovanje u radu tijekom nastavnoga sata. (isto)

Ukoliko učitelj uspješno vodi nastavu i spretno rješava neočekivane probleme u razredu, učenici će aktivno sudjelovati u radu te će marljivo izvršavati svoje obaveze.

Istraživanja (provedena u osnovnim školama 2010. godine) pokazuju da učitelji trebaju sa djecom neprestano raditi na tome da:

- Dijete osjeti kako je važno i da vrijedi
- U komunikaciji s djetetom oslovljavati ga s imenom
- Mišljenje djeteta sasluša pažljivo
- Odgovori na pitanja bez kritiziranja
- Primijeni različite metode za postizanje uspjeha
- Prati mala postignuća i nagradi svaki uspjeh
- Prihvati nastojanja djeteta u napredovanju
- Konkretno opisuje učenikov rad
- Uvjeri dijete da shvati kako može nešto postići
- Stvori ozračje u razredu koje neće dozvoliti ismijavanje
- Svako dijete ima svoje zaduženje
- Izloži primjeren rad učenika
- Bude ponosan na svoj razred
- Potiče dobre odnose među učenicima
- Komentira grupni rad i pomaže drugima
- Povezuje izoliranu djecu sa ostalim učenicima
- Zahtijeva da djeca jasno kažu svoje potrebe
- Koristi humor, ali ne za ismijavanje djeteta
- Uživa sa svojim učenicima u svim prilikama (Dmitrović, 2011)

5. DISCIPLINA U RAZREDU

U svijetu su poznata dva modela školske discipline: pozitivna te asertivna disciplina. Pozitivna disciplina usmjerena je na učenika: naglašava se razvoj samodiscipline, govori se o važnosti zadovoljavanja učeničkih potreba za autonomijom, kompetentnošću i odnosima s drugima. Također se protivi upotrebi nagrada, pohvala i kazni. Temelji se na dobrim odnosima učitelja i učenika i njihovom stalnom dogovaranju kao načinu za sprečavanje problema u ponašanju. Asertivna disciplina je usmjerena na učitelja. Temelji se na pravilima i korektivnim postupcima u slučaju kršenja pravila. Ti korektivni postupci (nagrade, pohvale, kazne) služe u tretiranju problema, ali i u njihovom sprečavanju, odnosno u razvoju samodiscipline. Kratkoročno je učinkovitija asertivna disciplina, ali ako se želi postići dugoročni efekt, onda se treba koristiti pozitivna disciplina (Miljković i Rijavec, 2010).

„Uspostavljanje discipline od prvoga razreda treba dovesti do toga da kaznenih pedagoških mjera bude što manje, a pohvala i nagrada što više, jer to onda olakšava rad i život svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa u školi i izvan nje“ (Rađenović i Smiljanić, 2007, 85).

Ukoliko učitelj postavi pravila od prvog dana koje dosljedno provodi bez pravljenja iznimki, učenici će ta pravila poštovati i pridržavati ih se. Ako učitelj ne provodi pravila dosljedno, učenici će ignorirati pravila i s vremenom će se raspravljati sa učiteljem u vezi svake promjene u razredu te će odbijati surađivati.

Pravila koja učitelj postavi u razredu ne smije biti u suprotnosti s pravilima škole jer će u tom slučaju imati problema i učitelj i učenici. Ona učenicima moraju biti jasna kako se vrijeme u razredu ne bi trošilo na njihovo ponovno razjašnjavanje. Učenicima se treba objasniti zašto je svako od pravila potrebno kako bi ih se pridržavali. Pravila se trebaju navesti u pozitivnim terminima kako bi učenici shvatili kako se trebaju ponašati te ih ne smije biti previše jer će ih učenici inače zaboraviti. Ona trebaju biti na vidljivom mjestu te u procesu donošenja pravila trebaju sudjelovati i učenici jer će ih tada više poštovati (Miljković i Rijavec, 2010).

Učitelji koriste tehnike kojima žele postići dobro ponašanje u razredu, no katkad je teško teoriju provesti sa stvarnim radom u učionici. Osnovna pravila upravljanja

ponašanjem nalažu učiteljima da budu: jasni, svjesni, mirni i dosljedni te da daju učenicima smjernice i da budu pozitivni (Cowley, 2006).

Kada učitelji znaju što žele i očekuju od svojih učenika, dobivaju samopouzdanje te tako mogu izbjeći prepirke s učenicima i onemogućiti im da prijeđu granicu. No, učenici mogu pokušavati raditi ono što učitelji očekuju tek kada im se kaže što se od njih očekuje. Kada stvari krenu krivim putem, učitelji moraju biti svjesni toga što će napraviti kako bi popravili nastalu situaciju. Učenici bi trebali znati što će im se dogoditi ako se neprimjerenom ponašaju. Učitelji bi trebali objasniti vezu između učenikova neposluha i kazne koju će dobiti radi toga kako bi izbjegli optužbe da su nepravedni prema učenicima. Također osobno raspoloženje ne bi trebalo utjecati na odnos učitelja prema razredu. Treba se zadržati mirnoća i dosljednost u svim situacijama kako bi se izbjegao sukob i stres. Osim toga, učitelji ne trebaju svojim ponašanjem učenicima pokazati jesu li im neki učenici draži od ostalih nego se trebaju prema svima odnositi jednako. Učitelji trebaju imati jasnu ideju o tome gdje žele ići sa vlastitim razredom te učenici trebaju biti upoznati s time kako se i zašto koriste smjernice. Ponavljajući pravila dobrog ponašanja, ona će postati gotovo refleksna i više ih se neće trebati spominjati. Učitelji trebaju biti pozitivni, a to ne znači da trebaju samo hvaliti učenike, već da imaju pozitivan pogled na budućnost općenito što će pomoći kod upravljanja ponašanjem razreda. (isto)

Suradnja se iskazuje i osobnim zanimanjem učitelja za svakog učenika u razredu, a to je nešto što svi učenici vole i cijene. To se može iskazati:

- neformalnim razgovorom s učenicima o tome što ih zanima
- razgovorom s učenikom izvan škole kada se susretnu
- kratkim razgovorom s pojedinim učenicima za vrijeme odmora
- upoznavanjem s izvannastavnim aktivnostima učenika i razgovorom o njima
- pohvalama za važne uspjehe u školi i izvan nje
- pozdravljanjem učenika imenom (Miljković i Rijavec, 2010).

Razredna zaduženja također mogu biti dobar način održavanja discipline. Najpoznatija zaduženja su vezana uz obveze redara. Uz te obveze, dobro je i da svaki učenik dobije i poseban zadatak u razredu za koji je odgovoran pred cijelim

razredom. Tako će učenici stvoriti odgovornost prema radu i steći radne navike (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Učenici pomoću razrednih zaduženja dobivaju osjećaj važnosti jer im je nešto povjereno, a ukoliko ih se pohvali za dobro obavljanje dužnosti, učenici postaju i zadovoljniji sobom što pozitivno djeluje na njihovo samopouzdanje.

Pozitivne interakcije s učenicima u razredu mogu se postići na različite načine:

- Održavanjem kontakta očima s učenicima
- Trudom da se nakratko dođe u blizinu svakog učenika tijekom sata
- Pokazivanjem kako se cijeni doprinos svakog učenika
- Vođenjem računa da se svi učenici uključe u razredne rasprave i ostale aktivnosti
- Ostavljanjem dovoljno vremena da svaki učenik odgovori na pitanje (Miljković i Rijavec, 2010).

Uspostavljanje kontrole nad razredom jako je teško ostvariti, pogotovo kada učenici ne žele surađivati. Kako bi se stvorila bezbrižna atmosfera na satu, učiteljima se preporučuje da:

- Pričekaju dok se svi učenici ne stišaju
- Uvijek budu ljubazni
- Izbjegavaju sukobe
- Reagiraju razumom, a ne srcem
- Koriste oštar pogled i neverbalne znakove
- Kontroliraju svoj glas
- Koriste ponavljanje
- Daju svojem podučavanju osobnu notu
- Nauče biti fleksibilni
- Postave granice i ciljeve
- Ponude učenicima pravo izbora
- Interveniraju pravodobno
- Uklone problem (Cowley, 2006).

Istraživanja pokazuju da su odnosi između učitelja i učenika najbolji kod onih učitelja koji imaju određen stupanj dominantnosti i umjerenu sklonost prema suradnji. Dobar učitelj je istovremeno i jak vođa, ali je i prijateljski raspoložen, spreman je pomoći i pravedan je. (Miljković i Rijavec, 2010).

5.1. Kazne i nagrade

Kazne i nagrade koriste se zbog postizanja boljeg ponašanja u učionici. Kaznama se tjeraju učenici da rade unutar granica koje su im postavljene. Nagrade se koriste kako bi se ohrabrilo učenike da rade i da se ponašaju onako kako to učitelji žele. Neki učenici ne reagiraju dobro ni na kazne, ni na nagrade jer nisu naviknuti radi toga što ih kod kuće nisu nikada primali, a postoji i mogućnost da su naviknuti i na nepravedno i teško kažnjavanje. Ukoliko u razredu postoje takvi učenici, učitelji se trebaju usredotočiti na one učenike koji su negdje u sredini ljestvice ponašanja i koji će dobro reagirati na njih, a koji mogu utjecati na ponašanje cijelog razreda (Cowley, 2006).

Postoji mnogo vrsta kazni koje se mogu koristiti kao pomoćno sredstvo u nadzoru nad ponašanjem učenika. Različite škole koriste različite načine kažnjavanja, a mnogo toga ovisi o pravilniku o ponašanju u školi i o tome koliko ozbiljno učenici zaista shvaćaju kazne. Vikanje je najizravniji oblik kazne koji se može koristiti u razredu i učitelji mu često pribjegavaju. Neki učenici čak više vole učitelje koji viču, nego one koji ne viču. No, ukoliko u razredu postoji grupa jako loših učenika, tada vikanje može imati suprotno djelovanje. Zadržavanje učenika nakon nastave nekada može dati rezultate, a najvažnije je da se kazna provede do kraja. Ukoliko se učenik zadrži u učionici nakon nastave, učitelj treba osmisliti što će učenik raditi tijekom tog vremena. Također, učitelj ima mogućnost razgovarati s učenikom o razlogu kažnjavanja i kako se to može izbjeći u budućnosti. Telefoniranje/pisana poruka roditeljima može biti učinkovita kazna ukoliko učitelj ima dobru suradnju s njima. Ako učenik zna da će se za njegovo loše ponašanje u školi čuti i kod kuće, to daje mogućnost učitelju za lakše kontroliranje njegovog ponašanja u budućnosti. No, ukoliko roditeljima nije stalo ili ni sami ne mogu izaći sa svojim djetetom na kraj, tada će kazna biti neučinkovita. Prije kontaktiranja roditelja učenika, treba se raspitati kod kolega o učenikovoj obitelji, za slučaj da postoje neke okolnosti koje bi učitelj trebao znati. Gubitak privilegija je kazna u kojoj su učenici lošeg ponašanja

kažnjeni tako što im je uskraćena određena aktivnost na satu, dok ostali učenici uživaju u toj privilegiji. Na taj način učenici lošeg ponašanja mogu uvidjeti razlog zbog čega su izgubili tu privilegiju. Kažnjavanje cijelog razreda se može primjenjivati u razredima u kojemu nema problema s ponašanjem, ali u kojem su učenici pričljivi i živahni. Učenicima se može pružiti prilika da se izvuku iz kazne tako da trajanje kazne bude kratko i moguće je da se kazna neće morati ni primjenjivati do kraja. (isto)

Nagrađivanje učenika jedan je od najučinkovitijih načina postizanja boljeg ponašanja u školi. Ono se treba provoditi kada ih učenici zaista zasluže, a ne za svaku sitnicu. Kako bi nagrada dobila na značenju, ona mora biti nešto što učenici cijene ili žele imati. U školama koje nemaju mnogo učenika s problemima u ponašanju, nagrade mogu biti korisne pri nadzoru nad ponašanjem. No, u školama koje su pretrpane problematičnim učenicima, nagrade se mogu tretirati cinično i podrugljivo. Postoji mnogo vrsta pohvala kojima se učenike može razveseliti. Pohvala može biti dobar oblik nagrade u školama s dobrim i vrijednim učenicima. U današnje vrijeme, učenici više teže materijalnim nagradama. Potvrde se mogu dijeliti učenicima za dobar rad i ponašanje. Podjela se može provoditi javno, pred svim učenicima ukoliko učenike takav tip nagrade motivira. Pozitivni komentari mogu biti učinkoviti, pogotovo ako se daju u tihom i mirnom okruženju. Telefoniranje/pisana poruka roditeljima može biti učinkovita nagrada za učenike te pomaže učitelju da izgradi pozitivan odnos s učenicima. Posebno vrijeme je nagrada u kojoj učenici mogu svojim dobrim ponašanjem zaraditi pravo da na jednom školskom satu, krajem tjedna, rade ono što žele. Poseban zadatak je nagrada u kojoj učenici mogu preuzeti ulogu učitelja na pet minuta te mogu nešto zapisati na ploču ili dati odgovore iz testa. Nagrada za cijeli razred se provodi kada se cijeli razred istakne u dobrom ponašanju te se učenicima dozvoljava da zadnjih pet minuta sata provedu u čavrljanju ili se može organizirati natjecanje u kojemu se može osvojiti nekakvu materijalnu nagradu (Cowley, 2006).

5.2. Dosada u razredu

Ukoliko su učenici u razredu nemirni iz tog razloga što im je dosadno, učitelji bi trebali nastavu učiniti zanimljivijom i zabavnom. Nastavno gradivo može se povezati s temama koje zanimaju učenike te će tako učenici ostati usredotočeni na rad.

Učenici s niskim pragom tolerancije na dosadu ne mogu se koncentrirati samo na jednu temu koja duže traje i zbog toga se trebaju satovi organizirati tako da budu raznoliki i puni raznovrsnih aktivnosti (Cowley, 2006).

Neki učenici gube motivaciju jer im je gradivo preteško, a i zbog problema s učenjem. Učitelj treba prilagoditi gradivo sposobnostima učenika kako bi ih ponovno motivirao za rad, a to može postići na više načina:

- Gradivo koje se planira za sat treba biti jasno, a to se postiže tako da su na ploči zapisani ciljevi i zadaće sata
- Razlozi učenja trebaju biti očiti i aktivnosti na satu trebaju biti povezane s poslom koji će učenik raditi kod kuće nakon škole
- Sat se treba podijeliti na posebne zadatke i trebaju se postaviti ciljevi
- Za svaki uspješno obavljen zadatak treba ponuditi nagradu
- Učenike se treba ohrabriti da pronađu druge učenike s kojima će moći raditi i koji će ih motivirati, ohrabrivati i zadržati im pozornost na zadatku
- Poticati učenike da otkriju svoje talente i uključiti ih u neke aktivnosti na satu jer će se u njima razviti osjećaj uspjeha i sigurnosti. (isto)

Učenici s problemima u učenju će lakše pratiti nastavu ukoliko im se gradivo prikaže na jednostavan i pristupačan način, a tijekom samostalnog rada, učitelj treba obilaziti učenike te im razjasniti nejasnoće. Također učenici s problemima mogu raditi uz pomoć boljih učenika kako bi lakše riješili zadatke.

Pojedini učenici nisu zainteresirani za neke predmete koje moraju učiti, a učitelji bi trebali pokušati otkriti što zanima učenike u razredu i uključiti te sadržaje u dijelove nastavnog programa na satu (Cowley, 2006).

Opterećenje učenika koji ima smanjene mogućnosti, a velika očekivanja, može ga poticati da ulazi u sukob sa svima oko sebe, ne birajući načine da dođe do očekivanoga postignuća. To snižava razinu zadovoljstva učenika u razredu, što može dovesti do izolacije takvih učenika. Preopterećeni učenik niske razine mogućnosti i niskih očekivanja ili se povlači ili ometa nastavu. Učenik visokih mogućnosti i visokih očekivanja ostvaruje bolje kontakte s drugim učenicima i učiteljima, opterećenje doživljava u blažem obliku, u stalnoj je aktivnosti, često pita, govori, traži pojašnjenje i u stanju je od nastave dobiti maksimum, njemu nije potreban jači

nadzor učitelja i njegova je samostalnost veća. To upućuje na oprez i umijeće učitelja u ostvarenju primjerene i uravnotežene nastave za barem tri skupine učenika u istom razrednom odjelu – iznadprosječni, prosječni i ispodprosječni (Jurčić, 2006).

Učitelji zbog toga pri planiranju i organiziranju sata trebaju imati na umu da sat najviše prilagode prosječnim učenicima, ali da pripreme posebne materijale za ispodprosječne učenike kako bi im pomogli da shvate i uspješno savladaju gradivo te da iznadprosječni učenici također dobiju dodatne zadatke koji će im pomoći da razviju svoje sposobnosti te da na satu ne osjećaju dosadu.

6. UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Učitelji se u svojoj karijeri imaju prilike susresti s različitim tipovima učenika, s različitim problemima u ponašanju. (Cowley, 2006.)

Ponekad se ti problemi u ponašanju manifestiraju u agresivnosti učenika, ali može se odnositi i na teškoće u učenju te naučenu bespomoćnost učenika. Također se u razredu može nalaziti i dijete s teškoćama u razvoju oko kojega treba uložiti dodatni trud kako bi ono uspjelo savladati gradivo.

Učiteljima je ponekad teško razlučiti jesu li problemi u ponašanju prouzrokovani dosadom, težinom gradiva ili je ipak uzrok mnogo dublji i ozbiljniji. Stoga učitelji moraju pratiti učenika na nastavi, ali i izvan nje te se posavjetovati sa stručnim suradnicima kako bi mu pomogli u radu s učenikom.

„Prema Zakonu o osobama s teškoćama u razvoju iz 1997. godine, učenici s teškoćama moraju imati pristup općem obrazovanju“ (Phelan i Schonour, 2006, 211).

U današnje vrijeme, učenici s lakšim teškoćama imaju pravo pohađati redovnu nastavu s ostalim učenicima. Ukoliko se smatra da dijete treba pomoć pri savladavanju gradiva, onda dobije vlastitog asistenta koji mu pomaže u nekim ili u svim predmetima. No, ako nema asistenta, na učiteljima je odgovornost da dijete shvati i savlada gradivo koje je za njega predviđeno posebnim programom. Pošto u većini slučajeva učitelji ne stignu s njima sve napraviti u redovnoj nastavi, u praksi se učenici s teškoćama ostavljaju na dopunskoj nastavi gdje učitelji mogu s njima individualno raditi.

Na učiteljima je, kao stručnjacima, odgovornost da brinu o djeci i njihovim različitim potrebama, od najsposobnijih do najslabijih učenika te od najmirnijih do najproblematičnijih učenika. Ukoliko je učitelj svjestan potreba svojih učenika moći će bolje oblikovati stil podučavanja do onog stupnja koji njima odgovara. Ako učitelj ima problema s učenicima, može se obratiti stručnom suradniku od kojega će dobiti savjete o radu s njima (Cowley, 2006).

Integracija učenika je proces u kojemu se potiče uključivanje učenika s teškoćama na način da se osiguraju različite subjektivne i objektivne pretpostavke kako bi se prilagodili obrazovnom sustavu (Lisak, Kranjčec Mlinarić i Žic Ralić, 2016).

Pod inkluzivnim obrazovanjem podrazumijeva se uključivanje učenika s posebnim potrebama u redovne odjele s vršnjacima, s mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u obrazovnim, radnim, rekreativnim, obiteljskim i drugim aktivnostima koje čine suvremeno društvo. To je proces u skladu sa zakonskim odredbama (Dmitrović, 2011).

„U individualiziranom pristupu svim učenicima, a posebno učenicima s posebnim potrebama, treba odabrati postupke koji će im pomoći da, s obzirom na svoju specifičnu situaciju, maksimalno ostvare svoje potencijale“ (Rađenović i Smiljanić, 2007, 99).

Zakon o osnovnom školstvu utvrđuje da se osnovno školovanje djece i mladeži s teškoćama u razvoju provodi u osnovnoj školi uz odgovarajuću primjenu individualiziranog pristupa i produljenih stručnih tretmana, a u slučaju nužde, u posebnim skupinama i razrednim odjelima u okviru škole. Ta odredba odnosi se na djecu s lakšim teškoćama u razvoju (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Razredni odjel u čijem se sastavu nalaze i učenici s teškoćama u razvoju, a njih ne može biti više od tri u pojedinom razredu, može imati najviše 25 učenika. Za učenike s teškoćama u razvoju u redovnoj se školi osigurava potpuna ili djelomična integracija u redovni razredni odjel i posebna dodatna pomoć defektologa. (isto)

Osnovni pristupi uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovne odjele su:

- Rušenje predrasuda koje vladaju u društvu
- Kvalitetna edukacija učitelja
- Edukacija roditelja preko roditeljskih sastanaka i drugih oblika
- Kontinuirano praćenje napredovanja učenika, pomaganje učenicima (Dmitrović, 2011).

Kako bi škole mogle kvalitetno provoditi inkluziju učenika s posebnim potrebama, potrebno je uvesti izmjene i prilagoditi uvjete u školi za njih. Učiteljima je potrebna dodatna edukacija kako bi znali reagirati u neočekivanim situacijama te kako bi ih mogli kvalitetno podučavati. Također je potrebno smanjiti broj učenika u razrednim odjelima jer se često događa kako učitelji jednostavno ne stignu odraditi sve što su planirali zbog velikog broja učenika i premalo vremena. Nažalost, učitelji često

skrate broj aktivnosti na štetu učenika s teškoćama u razvoju kako bi ostatak razreda napravio što više predviđenih aktivnosti. Učitelji se uvijek mogu osloniti na potporu stručnih suradnika ukoliko ih ima u školi za stalno. No, u školama u manjim mjestima učitelji su prepušteni sami sebi jer stručni suradnici dolaze jednom ili dvaput tjedno te ne rade ondje puno radno vrijeme. Škole često nisu dovoljno opremljene za rad s učenicima u inkluzivnoj nastavi što također učiteljima otežava rad s učenicima s teškoćama u razvoju. U današnje vrijeme roditelji se bore svim snagama za prava svoje djece, pa je suradnja između njih i učitelja često dobro realizirana. Učitelji odobravaju učenicima s teškoćama u razvoju da ponesu mobitele kako bi se roditelje moglo kontaktirati u neočekivanim situacijama.

U istraživanju koje je provedeno u sklopu projekta „Rane odgojno-obrazovne intervencije temeljene na pokazateljima uspješnosti“ na uzorku od 97 učenika s teškoćama i 97 standardno razvijenih vršnjaka u 5 hrvatskih redovnih osnovnih škola utvrđeno je da učenici s teškoćama imaju potrebu za dodatnom podrškom u obrazovnom procesu, ali i za podrškom u razvoju primjerenih odnosa s vršnjacima. Oni ne postižu očekivanu razinu socijalizacije i akademskog uspjeha, što pokazuje da inkluzija još uvijek nije dovoljno dobro primijenjena u obrazovnoj praksi (Bouillet i Kudek-Mirošević, 2015).

Što se tiče pomoćnika u nastavi, učitelji naglašavaju da prisutnost pomoćnika u nastavi pozitivno djeluje te ih učitelji procjenjuju kao pomoć. Istraživanje Krampač-Grljušić, Žic Ralić i Lisak (2010, prema Lisak, Kranjčec Mlinarić i Žic Ralić, 2016) provedeno kod nas pokazalo je kako djeca s poteškoćama pomoćnika u nastavi doživljavaju kao prijatelja koji im pomaže u razumijevanju školskih sadržaja i obavljanju različitih školskih zadataka. Učenici s poteškoćama ističu doprinos pomoćnika njihovu boljem obrazovnom uspjehu, boljem druženju s vršnjacima te i u budućnosti žele imati njihovu podršku.

„Da bi učitelji u uvjetima inkluzije ostvarili svoj zadatak u odgojno-obrazovnom procesu, potrebna im je potpora: organizacijska – koja se odnosi na broj učenika u razredu, pomagače odnosno asistente u nastavi; materijalna – sredstva i oprema te stručna potpora – izrada, provođenje i evaluacija individualiziranih programa.“ (Lisak, Kranjčec Mlinarić, Žic Ralić, 2016, 235).

Najčešće teškoće u razvoju, koje ometaju funkcioniranje djece u vanjskom svijetu, jesu:

- Oštećenje vida
- Oštećenje sluha
- Poremećaji-govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju
- Poremećaj deficita pažnje i hiperaktivnost
- Tjelesni invaliditet
- Mentalna retardacija
- Poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim činiteljima
- Autizam (Rađenović i Smiljanić, 2007).

6.1. Učenici s emocionalnim poteškoćama ili smetnjama

Učenici s emocionalnim poteškoćama ili smetnjama često uzrokuju probleme u razredu iz više razloga. Oni se vole sukobljavati i ne mogu kontrolirati bijes ili su izrazito povučeni i emocionalno vrlo ranjivi. Neki su učenici stekli takav oblik ponašanja slijedeći nečiji primjer. Postoji mogućnost da roditelji nisu imali pravilne odgojne mjere ili su u odgoju često reagirali na vrlo agresivan i nepodoban način. No, također postoji šansa da je uzrok takva ponašanja posljedica zdravstvenog problema. Učiteljima se savjetuje da u radu s takvim učenicima budu mirni, stabilni i pozitivni uzori od kojih učenici mogu učiti. Na početku sata učenike se treba pozdravljati po imenu i treba se napomenuti kako se učitelj nada samo najboljem. Nije potrebno vikati jer će to samo izazvati sukobe te se učenika treba pohvaliti kada se primijeti da se primjereno ponaša. Takvog učenika je potrebno uvijek primjećivati, a ne samo kada izbije incident. Treba postaviti lako dostižne ciljeve u radu i ponašanju te nagraditi učenika svaki put kada ispuni neki cilj. Za izrazito agresivnog učenika uvijek treba imati u pripremi rezervni plan koji će pomoći učitelju da ukloni sve opasnosti koja prijete razredu (Cowley, 2006).

Učitelji u radu s učenicima s emocionalnim poteškoćama trebaju zadržati mirnoću, staloženost i pozitivnost kako bi učenicima mogli lakše pristupiti. Također je važno obraćati pozornost na njih i njihov rad tijekom sata te uvijek isticati i pohvaliti dobro riješen zadatak. Ukoliko učenik napada ostale učenike u razredu, potrebno je

poduzeti mjere te učeniku jasno dati do znanja zbog čega je kažnjen. Te mjere se trebaju provoditi dosljedno i ne smije mu se popuštati.

Četiri su oblika dječje agresivnosti (Žužul, 1989., prema Đuranović i Opić, 2013):

- Instrumentalna ili specifična agresija – usmjerena prema dobivanju ili zadržavanju određenih objekata ili pozicija
- Hostilna ili zadirkujuća agresija – usmjerena prema provociranju ili ozljeđivanju drugih osoba
- Defenzivna ili reaktivna agresija – izazvana akcijom drugih
- Agresivna igra – uključuju nanošenje ozljeda drugima, a nastaje kao rezultat fizičke igre.

Učenici svoju agresiju iskaljuju na učenicima oko sebe te mogu nanijeti veliku štetu ukoliko se ne kontrolira njihovo ponašanje na nastavi, ali i izvan nje. Ukoliko učitelji ne mogu sami kontrolirati učenika, trebaju potražiti pomoć kod stručnih suradnika te obavijestiti roditelje kako bi zajednički pronašli rješenje.

6.2. Učenici s poremećajem deficita pažnje (ADD) i hiperaktivnosti (ADHD)

Poremećaj deficita pažnje odnosno hiperaktivnost je razvojni poremećaj samokontrole koji može biti praćen nemirom i impulzivnošću. Sindrom deficita pažnje i hiperaktivnosti u svojoj osnovi ima poremećen moždani biokemizam uslijed nepravilnog hranjenja mozga u najranijem životnom razdoblju, dok su psihološke poteškoće samo njegova vanjska manifestacija. Taj poremećaj obuhvaća tri do sedam posto školske djece, četiri do pet puta češće dječake nego djevojčice (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Karakteristična su ponašanja hiperaktivnih učenika u školi:

- Počinje raditi prije nego što dobije upute
- Gleda kako rade drugi učenici prije nego što pokuša sam
- Radi brzopleto i čini nepotrebne greške, a ne greške vezane uz znanje
- Stalno je u pokretu
- Na pitanja odgovara prebrzo i ne daje si dovoljno vremena da razmisli
- Nije sposobno slijediti upute koje se daju cijeloj grupi
- Ne može zapamtiti upute, iako nema teškoća s pamćenjem

- Prelazi s jedne aktivnosti na drugu i rijetko kad završava započete zadatke
- Ima teškoća u organiziranju pisanih radova
- Pogrešno tumači jednostavne izjave, ne razumije mnoge riječi i rečenice
- Ne može ponoviti ono što je nedavno čuo
- Lako posrne i padne, nespretno baca predmete ili mu oni ispadaju iz ruku
- Lako se povodi za učenicima koji mnogo pričaju i čine nered
- Previše je pričljiv, često prekida razgovor
- Često napušta klupu i nešto pretražuje po razredu
- Ne pazi kada učitelj nešto objašnjava, gleda drugdje
- Često kaže da nešto ne može učiniti i prije nego što pokuša
- Govori, pjeva i šapće samo sebi
- Ne može izraziti misli na logičan i razumljiv način (isto)

Učiteljima je ponekad veoma teško zadržati mirnoću i koncentraciju kada učenici s ADHD-om počnu poticati nered u razredu i kada neprestano upadaju učitelju u riječ. No, kako bi cijelom razredu bilo lakše raditi, učeniku s ADHD-om je potrebno često izmjenjivati aktivnosti kako bi se usmjerio na rad te mu treba dozvoliti da prošetava izvan razreda kada osjeća da više ne može biti na istom mjestu.

Učenici koji imaju ADHD (hiperaktivni poremećaj) ili ADD (deficit pažnje) imaju ozbiljnih problema s održavanjem pažnje dulje vrijeme pri obavljanju zadataka, radilo se to o rješavanju nekog zadatka ili sjedenju na svome mjestu. Ukoliko je takav učenik u razredu, učitelj se treba raspitati uzima li dijete određene lijekove koji bi mu mogli pomoći u kontroliranju poremećaja. Učitelji mogu dobiti pomoć u obliku asistenta koji bi pomagao učeniku pri učenju. Učitelj bi trebao učeniku s ADD-om ili ADHD-om tolerirati manje incidente što je više moguće i usredotočiti se samo na njegovo pozitivno ponašanje. Potrebno ga je hvaliti maksimalno i ohrabrivati da i u budućnosti bude dobar. Vježbe koncentracije bi mogle učeniku pomoći u razvijanju bolje sposobnosti koncentracije, no moguće je da je nizak nivo koncentracije najviše što se može očekivati od učenika. Treba postavljati male ciljeve kako bi ih učenik mogao relativno lako dostići i nastaviti pohvaljivati za svaki uspješno obavljen zadatak. Ukoliko učenik postane rastresen ili nemiran, učitelj može osmisliti zanimljivu aktivnost koja će mu privući pozornost (Cowley, 2006).

Učitelji se mogu također konzultirati s roditeljima kako bi doznali uzima li učenik nekakve lijekove te mogu dobiti čak i savjete od njih kako u nekim situacijama zadržati kontrolu nad učenikom te s njima maksimalno surađivati u radu.

Učitelji trebaju hiperaktivnog učenika smjestiti u prvu klupu tako da ne sjedi pokraj prozora ili vrata jer je učenik tada fokusiran na učitelja i manja je mogućnost interakcije s drugim učenicima za vrijeme sata. Također treba poticati učenika da ima što manje stvari na klupi te da zapiše što ima za zadaću, a potom učitelj treba provjeriti da li je to doista i napravio. Učitelj treba provjeriti je li učenik razumio zadatak i usmeno ga ispitivati. Za objašnjavanje zadatka učitelj treba stati pokraj hiperaktivnog učenika, koristiti njegovu knjigu, bilježnicu ili radnu bilježnicu te omogućiti učeniku kratke stanke tijekom sata ili izlaske iz razreda. Korisno je dati učeniku zaduženja zbog promjene aktivnosti kako bi učenik dobio osjećaj važnosti te smanjio napetost i nemir (Rađenović i Smiljanić, 2007).

6.3. Učenici s poremećajima govorno-glasovne komunikacije

U vezi s poremećajima govorno-glasovne komunikacije i s njima povezanim specifičnim teškoćama razlikuju se četiri vrste poremećaja:

- Disleksija
- Disgrafija
- Diskalkulija
- Dispraksija (Rađenović i Smiljanić, 2007).

Disleksija je trajni poremećaj u svladavanju čitanja, pisanja, dijelom i računanja zbog nemogućnosti da se pravilno dekodiraju pisani simboli jezika, da se automatiziraju mentalne akcije koje su temelj za dekodiranje, čime se bitno narušava preciznost i brzina čitanja te dobro razumijevanje pročitano. Ona se dijagnosticira najčešće u prvim godinama školovanja te bitno narušava proces stjecanja i pokazivanja znanja u školi. Može biti znatno umanjena odgovarajućom terapijskom intervencijom, a u redovnoj nastavi obavezan je individualizirani pristup. (isto)

Disgrafija je specifična teškoća u pisanju – nesposobnost učenika da svlada vještinu pisanja, koja se očituje u stalnim, mnogobrojnim i tipičnim greškama. Greške nisu povezane s neznanjem pravopisa i trajno su prisutne bez obzira na dovoljan stupanj

kognitivnog i govornog razvoja, normalno stanje osjetila sluha i vida te redovno školovanje. (isto)

Diskalkulija je skup specifičnih poteškoća u učenju matematike i u obavljanju matematičkih radnji. Učenicima su matematičke sposobnosti znatno ispod prosjeka, dok su opće mentalne sposobnosti uredne. Takve se učenike može prepoznati po tome što čine mnogo specifičnih grešaka. (isto)

Dispraksija je razvojni poremećaj koordinacije pokreta tijela. Takva djeca imaju uočljive teškoće u koordinaciji pokreta, koje nisu uzrokovane cerebralnom paralizom, mišićnom distrofijom ili hemiplegijom. Usto su prisutni problemi s koncentracijom, teškoće u slijeđenju uputa u nizu i planiranju djelovanja, teškoće u orijentaciji i organizaciji tijela u prostoru i prekomjerna osjetljivost na senzoričke podražaje. Dispraksija se učinkovito tretira. (isto)

Djeca s poteškoćama u učenju brzo postaju frustrirana i posramljena zbog nedostatka sposobnosti za neko nastavno područje i ako učitelj pogrešno reagira na određene poteškoće, učenik se može početi problematično ponašati. Učitelji moraju biti svjesni poteškoća kod učenika i u individualnom radu s njima trebaju prilagoditi način rada njihovim potrebama. No, potrebno je imati na umu sve probleme na koje djeca mogu naići tijekom cijelog sata, a ne samo tijekom individualnog rada. Kako bi učitelj prikladno odgovorio na potrebe svojih učenika treba otkriti koje su poteškoće koje muče određene učenike i potražiti savjet u školi. Potrebno je kombinirati različite tipove zadataka kako bi i dijete s poteškoćama dobilo priliku za uspjeh. Također je važno da učitelj pripremi posebne zadatke koje zadovoljavaju potrebe učenika te će tako izbjeći problematično ponašanje koje može iskrsnuti ako se dijete muči s određenim zadatkom. Nikada ne treba sramotiti učenika s poteškoćama u učenju i potrebno se truditi da učitelj ne privuče pažnju razreda na slabosti učenika. Razgovore o posebnim potrebama treba provoditi u četiri oka. Unatoč razumijevanju za poteškoće, učitelj ne bi trebao snižavati svoje kriterije jer se djetetu neće napraviti usluga ako mu se dozvoljava provlačenje s rezultatima koji su niži od njegovih stvarnih mogućnosti (Cowley, 2006).

Oblici pomoći za učenike s poteškoćama u učenju koji se nude izvan redovite nastave mogu biti: dopunski sati, grupni konzultativni sati za učenike izvan redovite nastave, pomoć učenicima u produženom boravku u školi i dodatna individualna

pomoć izvan redovite nastave koju provode specijalni pedagozi, stručni tim nastavnika i drugi stručnjaci. Učenje u manjim grupama izvan redovite nastave može se omogućiti u suradnji sa specijalnim pedagozima, sa školskim stručnim timom, s ostalim stručnjacima ili za pomoć vršnjaka iz razreda ili skupnog učenja s vršnjacima (Žakelj, 2015).

Oblici pomoći koji se mogu primijeniti za vrijeme redovite nastave za učenike s poteškoćama u učenju mogu se razlikovati prema mogućnostima učenika, individualiziranom poučavanju ili uključivanju nastavnika asistenta, kao i prema različitim metodama poučavanja: modificiranje nastavne pripreme, modificiranje prezentacije novoga sadržaja za učenje i metode konsolidacije znanja, prilagodba testova i provjere znanja, prilagodba okoline za učenje i materijala za poučavanje, osiguranje primjene prikladnih pomagala za učenje itd. (Žakelj, 2015).

6.4. Učenici s mentalnom retardacijom

Mentalna retardacija uključuje manjak u intelektualnom funkcioniranju te zaostajanje u području pamćenja, pozornosti, mišljenja, rješavanja problema i metakognicije. Ponekad ima i problema u socijalnom ponašanju i jezičnim vještinama. Ako učenik s blagom mentalnom retardacijom stvara nepodopštine, učitelj se ponekad mora dodatno potruditi da otkrije uzrok takvog ponašanja. Učitelj uvijek mora baratati konkretnim pojmovima. Učenicima s blagom mentalnom retardacijom leži vizualno učenje, pa učitelji mogu napraviti kratku slikovnicu. Slikovnica pomaže djetetu da shvati nekakav postupak i ono zahvaljujući tome može nešto naučiti te primjenjivati (Phelan i Schonour, 2006).

6.5. Učenici s autizmom

Autizam karakterizira teškoće u komunikaciji i socijalnom funkcioniranju. Kod autizma se radi o autističnom spektru, odnosno rasponu sposobnosti. Autistični učenici koji su uključeni u redovnu nastavu uglavnom pate od Aspergerovog sindroma, najblažeg oblika autizma. Autistični učenici često se teško povezuju i teško uspostavljaju kontakt s drugima. Imaju teškoća s ekspresivnim i receptivnim jezikom, što je za njih frustrirajuće. Zbog toga je važno da učitelji u radu s autističnom djecom uglavnom koriste osjetilo vida. Ako autističan učenik počne praviti nepodopštine, mora mu se precizno objasniti u čemu je pogriješio. Ponekad

dijete nije svjesno da griješi ili da se neprikladno ponaša. Ako učitelji budu dosljedni u primjeni tehnika koje su u određenoj mjeri individualizirane, učenici će naučiti povezivati svoje postupke i rezultate tih postupaka. (isto)

6.6. Učenici s oštećenjem vida ili sluha

Oštećenja vida mogu varirati od blagih do izrazito teških. Nekim učenicima s oštećenjima vida treba samo uvećati slike ili ispis slova, no ostali se možda moraju služiti Brailleovim sustavom. Učenici s oštećenjima vida uglavnom se u prikupljanju informacija iz vanjskoga svijeta oslanjaju na osjetilo sluha i dodira. Prepoznavanje slušnih oštećenja temelji se na testiranju sluha. Oštećenja sluha također mogu varirati od blagih do vrlo teških, odnosno od blage naglušnosti do gluhoće. Zbog teškoće u obradi jezičnih informacija učenici s oštećenjima sluha mogu imati teškoće u svladavanju školskoga gradiva. Komunikacijske teškoće također mogu utjecati na odnose s drugima. Presudno je da se učitelji oslanjaju na djetetove jake strane i sposobnosti. Za učenika s oštećenjem vida važno je koristiti slušni i taktilni kanal prenošenja informacija, a učeniku s oštećenjem sluha pomažu vizualni signali. (isto)

Istraživanje koje je provedeno s ciljem ispitivanja stavova nastavnika razredne nastave prema djeci s poteškoćama sluha pokazalo je da:

- Većina nastavnika smatra da je otežana komunikacija sa djecom oštećenog sluha
- Najveći broj ispitanika izjasnilo se za školovanje djece oštećenog sluha u redovnim odjelima redovnih škola
- Većina nastavnika smatra da će učenici oštećenog sluha prihvatiti uvijek na odgovarajući način učenike bez oštećenja
- Najveći broj ispitanika slaže se da osobama oštećenog sluha mogu pomoći različiti profili stručnjaka
- Mišljenja ispitanika su podijeljena o ravnopravnosti osoba oštećenog sluha i osoba bez oštećenja
- Većina ispitanika se izjasnila kako društvo poduzima ponekad dovoljno mjera kako bi pomogli djeci sa teškoćama sluha
- Stavovi ispitanika o djeci oštećenog sluha varira između pozitivnih i negativnih, ali dominiraju pozitivni stavovi

- Ispitanici su naveli da će se učenici oštećenog sluha osjećati sretnijim ako se školuju u redovnoj školi
- Rezultati ispitivanja pokazali su kako su stavovi nastavnika prema djeci s teškoćama sluha većinom pozitivni. (Hrvanović, Šehović i Tomić, 2007).

ZAKLJUČAK

Učitelji su veoma važne osobe u životima svojih učenika jer ih oni poučavaju novim znanjima, kroz rad s njima im pomažu da razviju vlastite sposobnosti te im usađuju moralne, duhovne i estetske vrijednosti. No, kako bi to postigli potrebno je da uspostave odnos s učenicima te ih nauče disciplini u razredu. Kroz razne postupke učitelji mogu riješiti razne probleme u razredu, a rezultat toga će biti razred koji poštuje pravila te surađuje na satima. Učitelji mogu priznati kako su obavili dobar posao kada učenici steknu znanja koja primjenjuju i u budućnosti te kada se učenici i u svojoj odrasloj dobi prisjećaju učitelja kao osoba koji su ih naučili životnim znanjima i mudrostima.

Učenici u razredu provode većinu svoga vremena te je stoga potrebno osigurati im ozračje u kojemu će se osjećati sretno i sigurno. Pozitivno ozračje u razredu djeluje na učenike, ali i na samog učitelja. Učenici su tada bolje raspoloženi te s ostatkom razreda i učiteljem uspostavljaju dobru komunikaciju. Također su aktivniji na satu te imaju više zanimanja za gradivo koje se poučava. Učitelji se osjećaju ugodnije i bolje jer s učenicima imaju dobru suradnju te ponosno kada uspiju provesti sve aktivnosti koje su planirali.

U redovitu nastavu se uključuju i djeca s teškoćama u razvoju što je važno jer je potrebno da se razbije predrasude druge djece prema njima. Tako druga djeca u svakodnevnom doticaju s njima prestaju imati iskrivljene predodžbe te mijenjaju vlastiti stav nabolje.

KRATAK ŽIVOTOPIS PRISTUPNIKA

Rođena sam 17. 07. 1992. godine u Zagrebu kao najmlađe dijete obitelj Meštrović, Miroslava i Ive.

Osnovnu školu pohađala sam u Vinkovcima, a posljednji razred završila sam u Slakovcima. Srednjoškolsko obrazovanje sam stekla u Vukovaru završivši smjer hotelijersko-turistički tehničar.

U jesen 2011. godine upisala sam prvu godinu Učiteljskog fakulteta, odsjek u Petrinji, počevši tako svoje studiranje.

LITERATURA

Bilić, Vesna (2010). Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima. *Odgojne znanosti*, 12 (2), 263-281.

Bouillet, Dejana i Kudek-Mirošević, Jasna (2015). Učenici s teškoćama i izazovi obrazovne prakse. *Croatian Journal of Education*, 17 (2), 11-26.

Božić, Branka (2015). Stvarno i poželjno razredno ozračje u osnovnoj školi. *Život i škola*, 61 (1), 93-100.

Bratanić, Marija (1991). *Mikropedagogija*. Zagreb: Školska knjiga

Cowley, Sue (2006). *Tajne uspješnog rada u razredu*. Zagreb: Školska knjiga

Deniz, Metin (2015). Istraživanje virtualnog zlostavljanja učenika osnovne škole s pozicija zlostavljača i žrtve u odnosu na spol, razred i socioekonomski status. *Croatian Journal of Education*, 17 (3), 659-680.

Dmitrović, Petar (2011). Preduvjeti za primjenu inkluzije. *Metodički obzori*, 13 (6), 69-82.

Domović, Vlatka (1997). Školsko ozračje kao posebno istraživačko polje. U Branko Bošnjak i Hrvoje Vrgoč, *Školsko i razredno-nastavno ozračje - put prema kvalitetnijoj hrvatskoj školi i nastavi* (str. 56-64). Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor

Đuranović, Marina i Opić, Siniša (2013). Socijalna agresivnost učenika u primarnom obrazovanju. *Croatian Journal of Education*, 15 (3), 777-799.

Hrvanović, Maja, Šehović, Mirha i Tomić, Ruža (2007). Stavovi nastavnika razredne nastave prema djeci s teškoćama sluha. *Metodički obzori*, 4 (2), 7-18.

Ivanković, Melita i Rijavec, Majda (2012). Utjecaj provođenja programa pozitivne psihologije na optimizam i razredno ozračje kod učenika četvrtog razreda osnovne škole. *Napredak*, 153 (2), 219-233.

Jurčić, Marko (2006). Učeničko opterećenje nastavom i razredno-nastavno ozračje. *Odgojne znanosti*, 8 (2), 329-346.

- Kiper, Hanna i Mischke, Wolfgang (2008). *Uvod u opću didaktiku*. Zagreb: Educa
- Krulić, Kristina i Velki, Tena (2014). Ispitivanje povezanosti emocionalne inteligencije i nasilja među školskom djecom. *Život i škola*, 32 (2), 27-42.
- Lisak, Natalija, Kranjčec Mlinarić, Jelena i Žic Ralić, Anamarija (2016). Promišljanje učitelja o izazovima i barijerama inkluzije učenika s poteškoćama u razvoju. *Školski vjesnik* 65, 233-247
- Miljković, Dubravka i Rijavec Majda (2010). *Pozitivna disciplina u razredu*. Zagreb: IEP
- Phelan, Thomas W. i Schonour, Sarah Jane (2006). *1-2-3- uspjeh za odgojitelje i učitelje*. Donji Vukovec: Ostvarenje
- Rađenović, Azra i Smiljanić, Marina (2007). *Priručnik za razrednike*. Zagreb: Alinea
- Vučak, Slavko (2001). *Školska zbilja*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
- Žakelj, Amalija (2015). Stajališta nastavnika o oblicima pomoći za učenike s poteškoćama u učenju. *Croatian Journal of Education*, 17 (4), 69-102.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad: „Razredno ozračje“

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Petrinji, 29.09.2016.

_____
(potpis)